

ČESKÁ ILIBERÁLNÍ LEVICE

Formování metapolitických pozic

Kristýna Dziková

Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
kristyna.dzikova@seznam.cz
ORCID 0009-0002-0374-9511

Ondřej Slačálek

Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
ondrej.slacalek@ff.cuni.cz
ORCID 0000-0001-9841-3767

The Czech Illiberal Left. The Formation of Meta-political Positions

Abstract

This article examines recent intellectual debates within the Czech left, focusing on the influence of French illiberalism, particularly the ideas of Alain de Benoist and Jean-Claude Michéa. After outlining these two thinkers and the genealogy of left illiberal positions in the Czech Republic, it presents four key positions that have emerged in the debate: conservative socialism (Petr Drulák), plebeian alliance (Matěj Stropnický), reconstructed socialism (Michael Hauser), and class determinism (Petr Kužel and Dominik Forman). The article reconstructs the diagnoses offered by the authors and the strategies for change they promote, comparing the positions of Czech authors both to French illiberalism and to each other. It concludes by formulating theoretical insights for the left.

Keywords

illiberalism, the Left, illiberal left, conservative socialism, Svatopluk, Alain de Benoist, Jean-Claude Michéa, Petr Drulák, Matěj Stropnický, Petr Kužel, Dominik Forman, Michael Hauser

DOI 10.46957/con.2024.1.3

„Levicoví liberálové či liberální socialisté jsou natolik posedlí genderem, antinacionalismem, antirasismem, Evropou, změnou klimatu a udržováním politické korektnosti, že stoupence původního levicového směřování budou považovat v lepším případě za zpozdilé a v tom horším za vyloženě nebezpečné. Ale není důvod, aby neliberální levice s nimi ztrácela čas a pokoušela se je o čemkoliv přesvědčovat. [...] Naopak je třeba vidět spojení napravo od středu, mezi konzervativci, kteří si uvědomují, jak globalizovaný kapitalismus rozkládá rodiny i národy, a kteří brání hodnoty, jež jsou vlastní společenské většině [...] společně mohou vytvořit kleště, které sevrou přebujelý a extremistický liberální střed.“

Petr Drulák¹

„...definice třídního boje je již součástí tohoto třídního boje samotného.“

Dominik Forman²

V celé řadě evropských zemí pozorujeme krizi levice a posun klíčových debat od střetů mezi pravicí a levicí v socioekonomických konfliktech k zápasům konzervativních a liberálních postojů v hodnotových sporech. Vedle řady jiných důsledků vede tato situace k marginalizaci levicové perspektivy a také k rozdělování levice. Části levice pokládají za adekvátní buď zdráhavě, anebo naopak radikálně hájit liberální pozici v různých „kulturních válkách“. Oproti nim se profilují stanoviska těch, kteří dávají přednost jednoznačnému vymezení vůči liberalismu. V některých případech se pak překrývají s národně konzervativním postojem, jindy s nimi přímo fúzí a mění svoji identitu. Tato proměna není tak překvapivá a má na co navazovat v dávnější i méně dávné historii.³ Představuje nicméně nový a podstatný vývoj levicové teorie a v některých zemích také praktické politiky spojené s levicí a zasluhuje si reflexi nejen na úrovni politické publicistiky, ale také politické teorie.

¹ Petr Drulák, „Pravolevé kleště“, *!Argument* 7. 7. 2022, <http://casopisargument.cz/?p=43772>.

² Dominik Forman, „Levice v pasti systémové konformity“, in *Budoucnost levice bez liberalismu*, ed. Petr Drulák, Jan Keller, Matěj Stropnický a Ilona Švihlíková (Praha: Masarykova demokratická akademie, 2021), s. 114.

³ Pro dávnější historii je nejvýraznějším představitelem Georges Sorel (viz dále), pro méně dávnou různé rudohnědé aliance v postsovětském prostoru a také značná hodnotová konzervativnost levicových stran, viz Pavel Barša, „Dobývat se do otevřených dveří. Spustí vydání Michéovy knihy

Tento vývoj můžeme identifikovat v řadě západních zemí. Ve Francii tvoří intelektuální paralelu vůči přecházení velké části bývalých voličů francouzské komunistické strany ke krajní pravici intelektuální dialog mezi intelektuálním představitelem Nové Právce Alainem de Benoist a radikálním anarchizujícím socialistou Jeanem-Claudem Michéou. V Německu Sahra Wagenknecht zaútočila na dosavadní pozici Die Linke svou stranou, která spojila obranu ekonomické rovnosti s antiimigrační politikou a kritikou podpory Ukrajiny proti ruské invazi. Na Slovensku pak v parlamentních volbách 2023 zvítězila konzervativní a proorbánovská levice Ficova Smeru, v níž hraje výraznou roli konzervativní a nacionalistický levicový intelektuál Ľuboš Blaha.⁴

V českém případě jsme byli svědky velmi výrazné, ale převážně intelektuální debaty. Ta je ovšem paralelní s hlubokou krizí české stranické levice, při níž dochází k přechodu některých politiků sociální demokracie do krajně pravicové SPD a k otevřené alianci i volebnímu spojení komunistů s krajní pravíci. Projevuje se zde dlouhodobá konzervativnost a nacionalismus přinejmenším významné, pokud ne rozhodující části české levice, reprezentované také prezidentem Milošem Zemanem, předsedou sociální demokracie Jiřím Paroubkem či ombudsmanem Stanislavem Křečkem.⁵

Můžeme souhlasit s Ľubicou Kobovou, že debata o levici, již se budeme věnovat, vycházela ze zavádějícího přenosu francouzských reálií do české debaty, byla plná karikatur oponentů, nedostatečně se jí účastnili ti, kteří se snaží vytvářet levicovou politiku zdola, a zejména v ní dostatečně nezazněla feministická perspektiva.⁶ Tyto problémy ale nic nemění na významu debaty – vedla k proměně levicového intelektuálního prostředí, formulování nových politických pozic a také k přesunu části významných intelektuálů české radikální levice na společnou platformu s krajní pravíci nebo do její blízkosti. Právě proto se také domníváme, že si daná debata zaslouží podrobnou rekonstrukci.

Cíl článku je především analytický: porozumět této proměně levicového myšlení, zmapovat jednotlivé pozice v debatě a identifikovat jejich překryvy i odlišnosti. Pro svou analýzu jsme si vybrali čtyři pozice reprezentované jedním autorem či v jenom

konzervativní revoluci na české levici?“, *Novinky* 24. 3. 2020, <http://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-pavla-barsi-dobytat-se-do-otevrenych-dveri-spusti-vydani-micheovy-knihy-konzervativni-revoluci-na-ceske-levici-40317234>.

⁴ Sám Blaha označení za „konzervativního“ odmítá a namísto konzervativnosti hovoří o komunitarismu, čímž má na mysli zakotvení v hodnotách a tradicích daného národního společenství – právě tento přístup je ovšem doslovnou charakteristikou jedné z variant konzervativismu. Kolektif, „Ľuboš Blaha – Co se v důsledku Ukrajiny děje na Slovensku? / Letní škola spolku Svatopluk“, *Youtube* 14. 8. 2023, <http://www.youtube.com/watch?v=DrKQycbibUA>. K Blahově cestě na jeho současné pozice viz též Ľuboš Blaha, *Antiglobalista* (Bratislava: VEDA – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018) a Martin Šaffek, Jan Májíček, „Proti globálnímu kapitalismu s Blahou?“ *Kontradikce/Contradictions* 3, č. 1 (2019), s. 299–306.

⁵ Barša, „Dobývat se do otevřených dveří“.

⁶ Ľubica Kobová, „Obmedzenia diskusie o ľavici a nejasná cesta von“, *Listy*, č. 4 (2020), <http://archiv.listy.cz/archiv.php?cislo=204&clanek=042014>.

případě spoluautorskou dvojicí. Kritériem nám byla výrazná *přítomnost* v debatě a *odlišnost* od ostatních pozic v námi akcentovaných otázkách (proto jsme opomínali např. Ilonu Švihlíkovou, Jana Kellera, Veroniku Sušovou-Salminem či Adama Votrubu – ač představují důležité účastníky diskuse).

Označení „iliberální levice“ může být čtené různými způsoby a nabízet různé definice, i proto, že souslovím „iliberální demokracie“ označuje Faríd Zakarí autoritářskou alternativu „liberální demokracie“ a Viktor Orbán se k tomuto sousloví přihlásil jako k výstižnému označení svého politického projektu.⁷ Některými publicisty a také Eszter Kováts v její analýze bývá označení „iliberální levice“ používáno polemicky vůči radikalizované verzi liberální levice, která při obraně práv znevýhodněných skupin „zachází příliš daleko“ a podkopává liberální hodnoty, které byly jejich východiskem.⁸

Vycházíme z odlišného vymezení: jako iliberalismus chápeme (1) zásadní *odmítnutí* liberalismu (jehož vymezení může značně kolísat), které (2) má zároveň klíčový význam pro *identitu* daného subjektu. Jinými slovy, „iliberální“ pro nás není každá levice, která kritizuje či odmítá liberalismus, ale jen taková, která vymezení vůči liberalismu pokládá za klíčové pro formulaci vlastní pozice. V našem případě proto jako „iliberální levice“ vymezujeme ten proud, který se setkal ve sborníku příznačně nadepsaném *Budoucnost levice bez liberalismu*, což shrnuje již v názvu obě podmínky naší definice.

Anglické slovo „illiberal“ se do češtiny někdy překládá jako „neliberální“, což je také doslovný překlad. Podle našeho názoru ale není příliš výstižný: navozuje dojem pouhé absence liberalismu, nikoli intenzivního vymezení se vůči němu. Vzhledem k tomu, že je iliberalismus mnohdy spíše antiliberalismem, zaslouží si dle našeho názoru označení, které nesugeruje pouhou absenci, zhruba analogicky, jako říkáme iracionalismus, iracionální či iracionalita, a ne neracionalismus, neracionální či neracionalita. „Neliberalismus“ ostatně jako substantivum působí v češtině přinejmenším podivně. Hlásíme se k myšlence Karla Kosíka, že čeština tvořivým osvojováním a komolením převzatých slov ukazuje další dimenze jejich významů,⁹ a i proto jsme se rozhodli pokračovat v užívání slova iliberalismus.

Iliberalismus většinou nacházíme na konzervativní pravici. Jedním ze zajímavých aspektů problematiky levicového iliberalismu je vztah a případné prolínání s pravicovým iliberalismem. Proto bude naše první otázka směřovat ke srovnání české ilibe-

⁷ Fareed Zakaria, „The Rise of Illiberal Democracy“, *Foreign Affairs* 76, č. 6 (1997), s. 22–43, Fareed Zakaria, *Budoucnost svobody* (Praha: Academia, 2004), Viktor Orbán, „Prime Minister Viktor Orbán's Speech at the 25th Bálványos Summer Free University and Student Camp“, *Kormany* 30. 7. 2014, <http://2015-2019.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-25th-balvanyos-summer-free-university-and-student-camp>.

⁸ Eszter Kováts, „An Illiberal Left? Assessing Current Anti-Pluralist Political Practices in the West“, in *The Oxford Handbook of Illiberalism*, ed. Marlene Laruelle (Oxford: Oxford University Press, 2024), on-line first, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197639108.013.48>.

⁹ Karel Kosík, *Krise moderní doby* (Praha: Filosofia, 2024), s. 207.

rální levice s francouzskými iliberálními autory, levicovým Jeanem-Claudem Michéou i reprezentantem Nové pravice Alainem de Benoist. Druhá otázka bude směřovat ke vztahu levicových iliberálních pozic k dosavadní levicové tradici.

Debata o levicovém iliberalismu si vyžaduje stručně okomentovat i chápání slov liberalismus a levice. V obou dvou případech si uvědomujeme, že existuje více možných přístupů k jejich významům, a zároveň, že tyto debaty o definici jsou součástí politických sporů. U liberalismu si uvědomujeme pestrou škálu přístupů v politickém a ekonomickém myšlení, které lze pod tento pojem podřadit (zjednodušeně řečeno od Roberta Nozicka po Johna Rawlse a od Javiera Mileie po Alexandrii Ocasio-Cortez), i to, že současní iliberálové obvykle negují nikoli některý z takto vymezených proudů nebo i jejich soubor, ale spíš to, co vnímají jako převládnutí různých, často ideově ne zcela koherentních přístupů v sociálním životě současnosti. Negují především liberální režim, jakýsi „reálný liberalismus“ (v analogii k „reálnému socialismu“), případně „liberální tábor“ jako politickou a kulturní sílu, a má proto jen omezený smysl proti nim argumentovat, že simplifikují či karikují bohatost a členitost liberálního myšlení. Jejich do značné míry legitimní odpověď by totiž snadno mohla znít: To dělá sociální realita spoluvytvářená liberály taky.

Pokud jde o levice, i zde existuje rozsáhlé pole možných definic, přičemž ta pro nás nejpersvědčivější definuje levice důrazem na princip rovnosti a kolektivní zájem těch skupin, které čelí nerovností a nespravedlností ve společnosti. Logickou implikací pak můžeme snadno dojít k tomu, že levice musí být vzhledem k důrazu na rovnost univerzalistická a že síly, které se univerzalizmu zřikají, zároveň ztrácejí svou levicovost. To by samozřejmě zpochybnilo levicovost některých pozic, které tu diskutujeme. Levici nicméně nechápeme ideově, ale spíš historicky a jako poziční sebeidentifikaci. Jestliže v minulosti byl tento sektor politiky reálně zdrojem univerzalistických politických sil i politických sil, které měly s univerzalismem mnoho různých problémů, není ani dnes důvod myslet si, že tomu bude jinak. Můžeme jistě uvést řadu dobrých argumentů, proč např. na Stalinovi nebylo vůbec nic levicového, ani tak ale nepopřeme, že patří do *historie* levice. Nechceme srovnávat, spíš naopak: pokud z této historie nemůžeme vyloučit *dokonce ani* Stalina, těžko z ní můžeme vyloučit protagonisty našeho textu. Naším cílem v tomto textu není polemika, nepopíráme ale, že máme odlišná východiska od analyzovaných autorů a že sledujeme i normativní cíl: nikoli obhájit proti levicovým iliberálům liberalismus (ať už má toto slovo označovat cokoli), ale uniknout jejich definici situace a jimi vymezeným politickým volbám. Chceme obhájit možnosti levicové politiky, která přesahuje volbu mezi konformním levicovým liberalismem a jeho negací. Za inspirativní v tomto směru pokládáme např. perspektivu obsaženou v posledních knihách Bruna Latoura a u Nancy Fraser.¹⁰

¹⁰ Nancy Fraser, *Cannibal Capitalism: How our System is Devouring Democracy, Care, and the Planet and What We Can Do About It* (London: Verso, 2022); Bruno Latour, *Zpátky na zem. Jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu* (Praha: Neklid, 2020).

Článek nejprve představí francouzské iliberální autory, jmenovitě Alaina de Benoist a Jeana-Claudea Michéu, zejména se zaměřením na jejich ideové zdroje a přiblížení názorových pozic v důsledku obratu k levici druhého jmenovaného. Následuje sekce o kořenech českého iliberalismu zejména v názorovém vývoji Petra Druláka, krystalizaci postojů na levici v důsledku uprchlické krize a debat kolem českého překladu Michéových *Tajností levice* a následně knihy *Budoucnost levice bez liberalismu*. Posléze identifikujeme čtyři hlavní pozice: konzervativní socialismus Petra Druláka, iliberálně levicový populismus („plebejské spojení“) Matěje Stropnického, rekonstrukci socialismu Michaela Hausera a třídní determinismus Petra Kužela a Dominika Formana. Sekce věnované těmto čtyřem pozicím mají vždy dvě části, jednu zaměřenou na diagnózu současné situace, druhou na návrh strategie levice. Závěr představuje shrnutí poznatků a jejich konfrontaci s francouzským iliberalismem i s levicovou tradicí, stejně jako diskusní návrh toho, co si může z úvah nad postoji iliberální levice odnést levice emancipační.

Pravolevé iliberální prolínání ve Francii: Benoist a Michéa

Vliv francouzských myslitelů Alaina de Benoista a Jeana-Claudea Michéy na českou iliberální levici je zjevný. Zejména politolog Petr Drulák oba autory často cituje, v roce 2019 vyšel jeho český překlad Michéovy knihy *Tajností levice*¹¹ i s Drulákovou předmluvou neskrývajícím náklonost k jeho názorům, Benoist přispěl svým doslovem do sborníku *Svrchovanost: zprava i zleva*,¹² jehož je Drulák editorem. S Benoistovým myšlením kriticky diskutoval i Michael Hauser,¹³ nekriticky jej používal také Dominik Forman.¹⁴ Následující část se zaměří se zejména na jejich iliberalismus a také na Benoistův obrat k levici.

Benoistův metapolitický iliberalismus a evropský federalismus

Francouzská Nová pravice (*Nouvelle Droite*) je označení myšlenkového proudu, který vznikl v roce 1968 v reakci na Novou levici.¹⁵ Její jádro se formovalo kolem think tanku GRECE (*Groupement de Recherche et d'Études pour la Civilisation Européenne*) založeného v témže roce mimo jiné i Alainem de Benoistem, který dříve působil v krajně pravicové revue tohoto proudu *Europe-Action*.¹⁶

¹¹ Jean-Claude Michéa, *Tajností levice: od ideálu osvícenství k triumfu neomezeného kapitalismu* (Praha: Masarykova demokratická akademie, 2019).

¹² *Svrchovanost: zprava i zleva*, ed. Petr Drulák (Praha: Dauphin, 2022).

¹³ Viz zejména Michael Hauser, *Doba přechodu: tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua* (Praha: Filosofie, 2021), s. 186–200.

¹⁴ Dominik Forman, „Lidská práva jako politický kýč“, in *Lidská práva zprava i zleva/Lidské práva sprava aj zlava*, ed. Petr Drulák (Praha: Dauphin 2023), s. 255.

¹⁵ Tamir Bar-on, *Where Have All The Fascists Gone?* (London: Routledge, 2016), s. 34.

¹⁶ Bar-on, *Where Have All The Fascists Gone?*, viz též Pierre-André Taguieff, „La stratégie culturelle de la ‚Nouvelle Droite‘ en France (1968–1983)“. In *Vous avez dit fascismes?*, ed. Pierre-André Taguieff, Jacques Tarnero, Robert Badinter (Paris: Montalba, 1983), s. 13–40.

Nová pravice usiluje o vyvázání z diskreditované podoby předchozích fašistických politických stran a krajně pravicových teroristických organizací.¹⁷ V pojmu *metapolitika* se inspiruje konceptem kulturní hegemonie italského marxistického filozofa Antonia Gramsciho a reformuluje ho zprava. Odmítá cestu násilných přímých akcí i parlamentního angažmá svých předchůdců, těžištěm aktivity se stává osvěta,¹⁸ která má nenásilně proměňovat hegemonní světonázor. Označení politické hnutí nahrazuje školou idejí¹⁹ a apeluje na mobilizaci intelektuálů proti novodobé „liberální inkvizici“.²⁰ Velká část politologů označuje Novou pravici za neofašistickou,²¹ na tomto stanovisku však nepanuje shoda.²² Každopádně se stala významným zdrojem současných krajně pravicových identitárních hnutí.

Ve svých inspiracích se Benoistovo myšlení vyznačuje specifickým eklektismem. Kombinuje ovlivnění Spenglerem a tradicionalisty, zejména Juliem Evolou, s vyrovnáváním se s Novou levicí.²³ Vymezuje se proti úzkému pojetí národního státu a přichází s vizí panevropského federalismu, ve kterém by se Evropa sjednotila na subsidiárním principu stala novým mystickým domovem Evropanů,²⁴ a nahradila tak technokratickou a kapitalistickou Evropskou unii.²⁵ V tomto svém pojetí federalismu spatřuje opak destruktivního jakobínského systému, který na modernistických ideálech Velké francouzské revoluce homogenizoval kulturní a etnickou diverzitu západní civilizace nárokem na občanskou rovnost v rámci národa.²⁶

Benoistova filozofie je spojována s tzv. etnopluralismem. Vymezuje se proti multikulturalismu, ale zároveň zdůrazňuje, že všechny etnické skupiny mají právo být odlišné a tento jejich nárok je třeba bránit proti silám západního univerzalizmu, globalismu a neoliberalismu, které ho ohrožují.²⁷ Etnopluralismus nelze jednoznačně označit za

¹⁷ Tamir Bar-on, „The French New Right: Neither Right, nor Left?“ *Journal for the Study of Radicalism* 8, č. 1 (2014), s. 1.

¹⁸ Bar-on, *Where Have All The Fascists Gone?*, s. 30.

¹⁹ Alain de Benoist, Charles Champetier, *Manifesto for a European Renaissance* (London: Arktos Media, 2012), s. 8.

²⁰ Alain de Benoist, „Praxe nové inkvizice. Výroční přednáška na kongresu GRECE 1998“, *Distance* 2012, <https://www.distance.cz/ro%C4%8Dn%C3%ADk-2012/1-%C4%8D%C3%ADslo/praxe-nov%C3%A9-inkvizice>.

²¹ Například Roger Griffin, Tamir Bar-On nebo Thomas Sheehan.

²² Jako zjednodušující ho odmítá např. Mark J. Sedgwick, *Traditionalism: The Radical Project for Restoring Sacred Order* (Oxford: Oxford University Press, 2023), s. 332.

²³ Bar-on, *Where Have All The Fascists Gone?*, s. 21–32; Taguieff, „La stratégie culturelle“, s. 13–40. Hauser, *Doba přechodu*, s. 186–200.

²⁴ Bar-on, Tamir, *Rethinking the French New Right: Alternatives to Modernity* (London: Routledge, 2013), s. 35.

²⁵ Bar-on, „The French New Right“, s. 28.

²⁶ Bar-on, „The French New Right“, s. 28.

²⁷ Benoist, Champetier, *Manifesto*, s. 27.

rasistický, protože nepostuluje nadřazenost či podřadnost ras.²⁸ Antiimigrační rétoriku naopak formuluje z pozice obránce „domorodých“ kultur. Dožaduje se ovšem jejich separace. Jeho přístup k imigrantům nemá otevřeně islamofobní či rasistický podtón, nahlíží na ně jako na oběti západního imperialismu a globalizovaného kapitalismu, který s vidinou zisku usiluje o co nejlevnější pracovní sílu bez domýšlení důsledků.²⁹ Tato antirasistická a antikoloniální rétorika ale nic nemění na tom, že migrace je v Benoistově pojetí považovaná za negativní jev s destruktivními důsledky pro specificky evropský charakter lokálních kolektivních identit.

Současný model Evropské unie je pro Benoista neakceptovatelný, protože svým lid-skoprávním univerzalismem a byrokratickým centralismem vytrhává občany z jejich přirozených lokálních kořenů. Jako alternativu navrhuje decentralizovaný politický systém suverénních útvarů, který by chránil rozmanitost vzájemně rovných etnických skupin.³⁰ V jeho vizi nové Evropy lze spatřovat zásadní vliv anarchistického (ale také konzervativního a sexistického) francouzského myslitele Pierra-Josepha Proudhona a jeho modelu konsensuálně federální společnosti. Subsidiárním principem prosazujícím autonomní regionální samosprávu se tak Benoistova koncepce přibližuje radikálně demokratickému komunitarismu,³¹ někteří autoři však ve své analýze zdůrazňují potenciálně násilný charakter, který by mohl prosazování decentralizovaných organických států jakožto společenského ideálu provázet.³² Avizovaná vize rovnocenného postavení diferenciovanych etnik v rámci takto uspořádaného federálního systému také naráží na historickou paměť reálné podoby silně hierarchických předmoderních politických útvarů.

Benoist vychází z předpokladu krize modernity, která je zapříčiněná liberálním individualismem, neoliberální depolitizací, masovým konzumem, desakralizací západního progresivismu, racionálně osvícenským liberálním i marxistickým nárokem na univerzálně jednotící rovnost navazující na křesťansko-židovskou monoteistickou západní tradici. Oponuje jí návratem k pohanství a mysticismu, který by umožňoval nacházet původní podstatu své přirozenosti, autenticitu vlastní kultury a ztracený komunitní způsob života realizovatelný pouze v jejích mantinelech.³³

Ohrožení vidí Benoist dlouhodobě v tzv. nové třídě tvořené liberální globální elitou prosazující univerzálně emancipační doktríny, například liberálně univerzalistický feminismus, který považuje kvůli jeho údajnému nároku na sjednocování ženství

²⁸ Sedgwick, *Traditionalism*, s. 336.

²⁹ Jean-Yves Camus, „Alain Benoist and the New Right“, in *The Key Thinkers of the Radical Right*, ed. Mark J. Sedgwick (Oxford: Oxford University Press 2019), s. 78.

³⁰ Nicolai von Eggers, „Federalist fascism: The new right and the French Revolution“, *Fascism* 10, č. 2 (2021), s. 298–322.

³¹ Hauser, *Doba přechodu*, s. 190.

³² Jmenovitě např. Thomas Sheehan, „Myth and Violence: The fascism of Julius Evola and Alain de Benoist“, *Social Research* 48, č. 1 (1981), s. 45–73.

³³ Sedgwick, *Traditionalism*, s. 333–335.

s dominujícími mužskými principy za sexistický.³⁴ Ve svém manifestu se proto Nová pravice hlásí k tzv. diferencialistickému feminizmu, který uznáním výhradně ženských práv³⁵ bojuje proti tzv. unisexuality.³⁶ Obdobné kritice nárokovaní univerzalistického lidství podléhá rovněž lidskoprávní koncepce, která podle něj omezuje člověka v jeho přirozenosti a funguje jako nástroj prosazování západní imperialistické politiky. Benoistova heterogenní Evropa by svým decentralizovaným federálním politickým zřízením neměla, ani na rovině kulturních a genderových identit, jednotlivé homogenní organické části.³⁷

Benoistův obrat a levicový iliberalismus Jeana-Clauda Michéy

Vztah k levici se u jednotlivých reprezentantů Nové pravice liší, sám Benoist se ale od osmdesátých let stal specifickou ukázkou pravolevého politického prolínání, které souvisí s odmítáním údajně vyprázdněného modernistického dělení na pravici a levici. Ve svém synkretismu využívá Nová pravice dědictví pravicového konzervatismu, fašismu, ale i marxismu a jeho postmoderních období.³⁸ Čerpá rovněž ze svého protějšku, Nové levice, která jí do značné míry imponovala, zejména svou schopností zdánlivě apoliticky a zároveň atraktivně prosazovat ve společnosti antikapitalistický, antikoloniální a postmateriální étos. Byla navíc pronikavým příkladem toho, že kontrakturní postoj může časem výrazně ovlivnit mainstream.³⁹ Inspirující byl rovněž její důraz na diverzitu, který po příklonu progresivní levice k liberálnímu individualismu a univerzalizmu nabízel potenciál antiliberální reformulace.

Benoist v osmdesátých letech vyzdvihoval SSSR jako oponenta západního kosmopolitismu, obnaženého materialismu a liberálního egalitarismu.⁴⁰ Podobný postoj sdílela i značná část GRECE.⁴¹ Svůj původní rétorický antikomunismus (který byl ovšem namířen primárně proti liberálnímu rovnostářství) Benoist postupně nahradil primátem antiamerické a antiliberální orientace, jehož optikou byl například ochoten podpořit francouzskou komunistickou stranu⁴² a relativizovat vztah k té části levice, která se vymezovala vůči progresivismu a liberalismu. Již od devadesátých let svými antilibe-

³⁴ Sedgwick, *Traditionalism*, s. 335.

³⁵ Právo na interrupci, mateřství či panenství.

³⁶ Benoist, Champetier, *Manifesto*, s. 34–35.

³⁷ Srov. Alain de Benoist, „Umírněná kritika suverénismu“, in *Svrchovanost: zprava i zleva*, ed. Petr Drulák (Praha: Dauphin, 2022), s. 317–353.

³⁸ Hauser, *Doba přechodu*, s. 189–190.

³⁹ Bar-on, *Where Have All The Fascists Gone?*, s. 45.

⁴⁰ Bar-on, *Where Have All The Fascists Gone?*, s. 48.

⁴¹ Saïd Mahrane, „Alain de Benoist, du brun au rouge“, *Le Point* 15. 12. 2015, http://www.lepoint.fr/debats/alain-de-benoist-du-brun-au-rouge-15-12-2015-1990102_2.php.

⁴² Mahrane, „Alain de Benoist, du brun au rouge“.

rálními a antikapitalistickými články občasné přispívá do levicového akademického časopisu *Telos*.

S přelomem nového tisíciletí Benoist zintenzivňuje levicovost své rétoriky, otevřeně uznává Marxovu kritiku kapitalismu i opodstatněnost teorie třídního boje, a i když se za marxistu explicitně neoznačí,⁴³ stále kladněji reaguje na označování svého myšlení za levicové, zvláště pak v ekonomické kritice kapitalismu.⁴⁴ Na mnohotvárnosti populismu obhajuje překonanost pravolevého štěpení, které bylo podle něj nahrazeno vertikálním dělením na lid a elity, a zdůrazňuje, že liberální stigmatizace populismu je nástrojem „nové třídy“ k delegitimizaci vzestupu lidových vrstev.⁴⁵ Novou levicovou image podpírá i prohlášením, že by v amerických prezidentských volbách volil Bernieho Sanderse představujícího „zajímavou formu levicového populismu“⁴⁶ (do té doby, než se v jeho očích zdiskreditoval podporou Hillary Clinton),⁴⁷ v těch francouzských zase Jeana-Luca Mélenchona.⁴⁸

V posledních letech Benoist neskrývá intenzivní náklonnost k myšlení současného francouzského myslitele Jeana-Clauda Michéa i k jeho vzorům Georgi Orwellovi a Christopheru Laschovi.⁴⁹ Michéa je emeritním středoškolským učitelem filozofie, který se po odchodu do důchodu intenzivně věnuje psaní politicko-filozofických esejí, jež postupně získávají ohlas u širší veřejnosti.⁵⁰ Představuje v nich specifickou syntézu konzervatismu, socialismu a anarchismu, která mu umožňuje kritizovat liberální pravici i levici jako dvě strany téže kapitalistické mince.

Iliberální kritické jádro jeho politicko-filozofických esejistických knih⁵¹ zůstává obdobné. Levice se podle něj příklonem k liberalismu a progresivismu zdiskreditovala, protože se současně odklonila od pracujícího lidu a vedení třídního boje. Podlehnutím

⁴³ Camus, „Alain Benoist“, s. 77.

⁴⁴ Daniel Kaiser, „Svět, který zažije dnešní mládež, nebude příliš zajímavý“, *Echo 24*, 3. 7. 2020, <http://www.echo24.cz/a/Srafs/svet-ktery-zazije-dnesni-mladez-nejbude-prilis-zajimavy>.

⁴⁵ Alain de Benoist, *Le Moment populiste – Droite-Gauche, c'est fini!* (Paris: Pierre-Guillaume de Roux, 2017).

⁴⁶ Přemysl Houda, „Měli bychom si přiznat, že demokracii je třeba od základů přestavět“, *Lidové noviny* 13. 6. 2021, http://www.lidovky.cz/ceska-pozice/meli-bychom-si-priznat-ze-demokracii-je-treba-od-zakladu-prestavet.A210608_185652_pozice-tema_lube.

⁴⁷ Houda, „Měli bychom si přiznat“.

⁴⁸ Pierre Buet, J. Lester Feder, „The Man Who Gave White Nationalism A New Life“, *Buzz Feed News* 26. 12. 2017, <https://www.buzzfeednews.com/article/lesterfeder/the-man-who-gave-white-nationalism-a-new-life>.

⁴⁹ Houda, „Měli bychom si přiznat“.

⁵⁰ Petr Drulák, „Jean-Claude Michéa: Konzervativní socialista“, in Michéa, *Tajnosti levice*, s. 10.

⁵¹ Kromě Michéa, *Tajnosti levice* např. Jean-Claude Michéa, *Le Complexe d'Orphée* (Paris: Champs essais, 2014), *Le Loup dans la bergerie* (Paris: Climats, 2018), *Notre ennemi, le capital* (Paris: Climats, 2017), *L'Empire du moindre mal* (Paris: Climats, 2007).

liberalismu, jehož kulturní, ekonomická a politická složka nejsou od sebe podle Michéy vzájemně oddělitelné a ve kterém je svoboda pojmána pouze jako prostor pro jednání jednotlivce, současně podlehl i obhajobě volnotržního kapitalismu: „politický a kulturní liberalismus (oba jsou nutně propojeny, protože pokud má každý právo žít, „jak se mu zlíbí“, nutně z toho vyplývá, že žádný způsob života nemůže být nadřazen jinému) nemá jinou možnost než se opřít o ekonomický liberalismus.“⁵² Levice tak pouze doplňuje pravicové neoliberály a je indoktrinována vypjatým asociálním individualismem, který rozvrací tradiční hodnoty a sociální vazby ve společnosti. Volnotržní kapitalismus, globalismus, konzumnost, iluze pokroku i neomezeného růstu jsou destruktivními složkami liberalismu, jejichž důsledkem je devastace přírody, vykořisťování pracujících a stupňování sociální nespravedlnosti.

Michéa jako řešení krize navrhuje zcela odmítnout liberalismus a s ním nerozlučně spjatý kapitalismus a vybudovat novou společnost založenou na konzervativních, socialistických a anarchistických základech. Z ekonomického hlediska Michéa často odkazuje na netržní logiku daru Marcela Mausse a Karla Polanyiho, která zdůrazňuje přirozená reciproční pouta společnosti.⁵³ Principy lokálnosti, municipální samosprávy, spravedlivé redistribuce zdrojů a úcty k tradicím by umožnily vytvořit systém, který by se stal sociálně spravedlivější, ekologičtější, pospolitější a svobodnější alternativou tomu dnešnímu. Michéova operacionalizace populismu spočívá v pojmenovávání současného stavu, v němž se „obyčejní lidé“ cítí být ohrožení liberálním kultem pokroku, který atakuje jejich tradiční hodnoty.⁵⁴ Apeluje na to, aby se mobilizačním tlakem založeným na zásadách obecné slušnosti dílčími změnami v každodenním životě všech změnil postupně systém zdola i shora.⁵⁵ Toto lidové úsilí musí být založeno na jednotě myšlení a činů.⁵⁶ Inspiraci nachází v pravicovém populismu, který zdařile mobilizuje „malý“ lid vůči „velkým“ mocenským elitám.⁵⁷ Michéův levicový populismus na první pohled připomíná emancipační levicový populismus teoretizovaný mj. politickou filozofkou Chantal Mouffe. Ta však současnou neschopnost levice vytvořit svébytnou alternativu nazírá politickým prizmatem absentujícího agonismu, který považuje za nutnou podstatu politického konfliktu, zatímco Michéova kritika vychází z morálního odsouzení odklonu levice od obecné slušnosti a solidaritního základu.⁵⁸ Především ale Mouffe

⁵² Michéa, *Le Loup*, s. 30.

⁵³ Michéa, *Tajnosti levice*, s. 84–85.

⁵⁴ Anca Simitopol, „Jean-Claude Michéa’s Populism or „with the Left against the Left“, *South-East European Journal of Political Science* 2, č. 1–2 (2014), s. 36–37.

⁵⁵ Michéa, *Tajnosti levice*, s. 116–117.

⁵⁶ Simitopol, „Jean-Claude Michéa’s Populism“, s. 37.

⁵⁷ Michéa, *Tajnosti levice*, s. 101.

⁵⁸ Michael C. Behrenrent, „France’s Anti-Liberal Left“, *Dissent* 2019, <https://www.dissentmagazine.org/article/frances-anti-liberal-left>.

klade důraz na propojení kritiky elit se zahrnutím požadavků utlačovaných menšin, její populismus by tak pro Michéu byl příliš „liberální“.

Benoist obhajuje Michéovu koncepci neoddělitelnosti jednotlivých složek liberalismu i analýzu jeho krize, ve které spatřuje revoluční potenciál lidových mas, který lze podle něj rozpoznat například na mobilizujícím populismu francouzského hnutí žlutých vest.⁵⁹ Hlavní myšlenka Benoistovy knihy *Contre le libéralisme*⁶⁰ je velmi obdobná Michéovým *Tajnostem levice*, dozvíme se v ní, že se levice příklonem k liberalismu a volnotržnímu kapitalismu zpronevěřila socialismu i pracující třídě, v čemž splývá s liberální částí pravice, a je proto nezbytné obnovit předpoklady sociální soudržnosti odmítnutím liberalismu. Stejně jako Michéa se i Benoist kritikou destruktivnosti neoliberálního kapitalismu vyjadřuje v posledních letech k ekologické problematice, otevřeně se prohlašuje za podporovatele nerůstu a antikapitalistické levice.⁶¹

Benoistovo pravolevé prolínání má bezesporu hlubší myšlenkové kořeny, genealogii lze nalézt u francouzského filozofa Georgese Sorela žijícího na přelomu 19. a 20. století, jehož myšlení postupně syntetizovalo syndikalistické, komunistické i krajně pravicové prvky a který po sobě spolu s již zmíněným Proudhonem zanechal intelektuální odkaz pojící zdánlivě protichůdné krajní ideologické polohy.⁶² Lze jen spekulovat, zda Benoistův levicový obrat posledních let, uskutečněný minimálně na rétorické úrovni, vychází také z Michéy, zajisté však můžeme sledovat průniky v jejich myšlení kontextuálně vycházející z širšího současného trendu – vytvoření iliberalismu tak silně defenzivního a obecného zároveň, aby umožnil smazávat rozdíly na pravici a levice a působil atraktivně pro co nejširší spektrum přívrženců.

Ten je doprovázen deklarovaně kontroverzními a neurčitými dílčími koncepty, jako je například antikapitalismus bez konkrétního návrhu ekonomické alternativy,⁶³ kritika individualistického konceptu lidských práv bez explicitně formulované náhrady efektivnějšího udržení kolektivního nenásilí nebo povšechný apel na populistickou mobilizaci lidu bez konkrétního návrhu na jeho sjednocování. Michéa se ke konkrétním politickým událostem vyjadřuje jen zřídkavě, což lze ostatně sledovat na údi-

⁵⁹ Matthieu Giroux, Alain de Benoist, „Le libéralisme met la liberté au service du seul individu“, *Philitt* 28. 3. 2019, <http://philitt.fr/2019/03/28/alain-de-benoist-le-liberalisme-met-la-liberte-au-service-du-seul-individu>.

⁶⁰ Alain de Benoist, *Contre le libéralisme: La société n'est pas un marché* (Monaco: Rocher, 2019).

⁶¹ Mahrane, „Alain de Benoist“.

⁶² Jack J. Roth, *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians* (Berkeley – Los Angeles: University of California Press, 1980); Jeremy R. Jennings, *Georges Sorel. The Character and Development of His Thought* (London: Palgrave Macmillan, 1985); Zeev Sternhell, Mario Sznajder, Maia Asheri, *The Birth of Fascist Ideology. From Cultural Rebellion to Political Revolution* (Princeton: Princeton University Press, 1994).

⁶³ Michéa se ve své kritice sice opírá zejména o Karla Polanyiho, nekonkretizuje ale současnou proveditelnou ekonomickou alternativu.

vu,⁶⁴ který vyvolala jeho ojedinělá veřejná podpora hnutí žlutých vest. Myšlenky obou autorů umožňují reprodukci nejen krajně pravicovými, neokonzervativními nebo deklarovaně komunistickými a levicovými uskupeními, ale také jejich aliancemi, k jejichž vzniku pravolevé prolínání vybízí.

Levicový iliberalismus počešku: kořeny a formulace

Zastřená genealogie

Kořeny levicového iliberalismu v českém prostředí lze patrně identifikovat zejména v názorovém vývoji Petra Druláka, profesora politologie, ředitele Ústavu mezinárodních vztahů a posléze náměstka sociálně demokratického ministra zahraničí Lubomíra Zavorálka a velvyslance ve Francii. Při rekonstrukci tohoto vývoje je snadná anachronická projekce. Tak např. Ondřej Dytrych označuje v roce 2022 za „populistický“ Drulákův návrh na proměnu českého oboru mezinárodních vztahů.⁶⁵ Podle této koncepce bylo potřeba se vyvázat ze slepého dohánění Západu, které nás staví do podřadné role žáků, vytvořit si novou vlastní cestu a rekonstruovat specifickou národní zkušenost, jejíž reflexe umožní vlastní přínos. Ze zpětného hlediska je pozoruhodné, že návrh kladoucí důraz na lokální vklad a národní zkušenost prakticky vůbec netematizoval otázku regionálního rámce této zkušenosti. Obrat k národu byl tehdy nicméně u Druláka spíše metodologií než politikou.

V roce 2012 vydal Drulák knihu *Politika nezájmu*,⁶⁶ která se pokouší o diagnózu krize a návrh radikální reformy. Analýzu krize české politiky v ní zasadil do širšího kontextu krize Západu a liberalismu. Drulák líčí situaci, ve které již politika přestala prezentovat veřejný zájem, stala se zkorumpovaným nástrojem oligarchů sloužícím k uspokojování vlastních tržních zájmů a občany nechala propadnout apatické lhostejnosti.⁶⁷

Obdobnému stavu čelí celý Západ, protože se ocitá v širší krizi liberalismu ekonomického, institucionálního i morálního charakteru.⁶⁸ Dominující liberalismus se z trojice moderních principů Velké francouzské revoluce jednostranně zaměřil na *svobodu*, kterou současně sám podkopává, levice zase na *rovnost*, obojí však bez třetí složky nemůže vést k žádoucí pospolitosti.⁶⁹ Té lze dosáhnout jedině znovuoživením elimi-

⁶⁴ Srov. např. Dodatek in Michéa, *Tajnosti levice*, s. 122.

⁶⁵ Ondřej Dytrych, „Na ztracené vartě české disciplíny mezinárodních vztahů“, *Mezinárodní vztahy* 57, č. 4, 2022, s. 135–145; Petr Drulák, „Přestaňme dohánět, začněme tvořit! Budoucnost českého oboru mezinárodních vztahů“, *Mezinárodní vztahy* 44, č. 3, 2009, s. 95–109 a navazující fórum v tomto časopise.

⁶⁶ Petr Drulák, *Politika nezájmu: Česko a Západ v krizi* (Praha: Sociologické nakladatelství, 2012).

⁶⁷ Drulák, *Politika nezájmu*, s. 7.

⁶⁸ Drulák, *Politika nezájmu*, s. 249.

⁶⁹ Drulák, *Politika nezájmu*, s. 281.

novaného *bratrství*, které by v sounáležitosti jednotlivců založilo čistý (bezpodmínečný) a reciproční dar,⁷⁰ na jehož mystickém základě by se společnost a politika kultivovala zpřítomněním vzájemné lásky a důvěry, které by již nebylo možné privatizovat. Zároveň by vytvářely předpoklady pro plnohodnotnou svobodu a rovnost lidského společenství.⁷¹ Ty by bylo možné realizovat primárně na rovině národní pospolitosti, odvozeně ale také v mezinárodním bratrství, jehož zárodky Drulák v té době spatřoval v Evropské unii.⁷²

V knize můžeme nacházet první ucelenější náznaky Drulákovy budoucí pozice, byť ji zatím nelze označit za levicově liberální. Ostrou kritikou liberalismu sice v závěru vybízí k nepříliš specifikovanému revolučnímu vzednutí,⁷³ které by se uskutečnilo skrze protestní hnutí, oproti pozdějším konkretizacím byl zde jeho projekt příliš obecný a mlhavý. Dá se zobecněně říci, že základním terčem jeho tehdejší kritiky liberalismu (a tedy i základem jeho „mystického komunitarismu“⁷⁴) byla přílišná racionalizace a instrumentalizace potlačující emociální potřeby a základní hodnoty společnosti, které by vycházely z její mystické podstaty a položily základy lidské pospolitosti. V pozdější Drulákově reflexi⁷⁵ diskuze jeho knihy se dozvídáme, že bratrství musí do českého veřejného prostoru vnést blíže nespecifikovaný prorok.

Otázky týkající se konkrétní podoby lásky, solidarity a bratrství ve skutečném světě palčivě vyvstaly v roce 2015. Evropa čelila vrcholné fázi uprchlické krize a Česko se spolu s dalšími státy Visegrádské čtyřky postavilo do čela odporu proti přijímání uprchlíků. Vládnoucí sociální demokracie se po prvotním zdráhání nakonec rovněž přiklonila k tehdejšímu xenofobnímu protiuprchlickému mainstreamu české politiky.

Jedním z významných levicových mluvčích antiimigrační pozice se stal dosavadní intelektuální představitel české radikální levice, sociolog a environmentalista Jan Keller, tou dobou europoslanec za ČSSD. V řadě textů zdůrazňoval, že není možné sloučit masovou migraci s udržením sociálního státu.⁷⁶ Uprchlíci se podle něj navíc stali příčinou rozkolu české levice, jehož důsledkem se její „mladá“ liberální část odvrátila od eko-

⁷⁰ Drulák, *Politika nezájmu*, s. 281.

⁷¹ Drulák, *Politika nezájmu*, s. 15.

⁷² Drulák, *Politika nezájmu*, s. 52–54.

⁷³ Drulák, *Politika nezájmu*, s. 296.

⁷⁴ Tento popis použil ve své recenzi Ondřej Císař, „Kudy z krize? Komunitarismus proti liberalismu po česku“, *Sociologický časopis* 51, č. 1 (2015), s. 153–162.

⁷⁵ Petr Drulák, „O politicích a prorocích“, *Salon Práva*. 24. 4. 2013, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-petr-drulak-o-politicich-a-prorocich-188633>.

⁷⁶ Lukáš Petřík, „Profesor Jan Keller s námi promluvil o rozvratu, chaosu a peklu ze života pro miliony lidí“, *Parlamentní listy* 23. 3. 2015, <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Profesor-Jan-Keller-s-nami-promluvil-o-rozvratu-chaosu-a-peklu-ze-zivota-pro-miliony-lidi-367466>.

nomické problematiky.⁷⁷ Ze stejné kritiky vychází v té době vzniklý časopis *!Argument*, který začala vydávat skupina kolem ekonomky Ilony Švihlíkové, socioložky Veroniky Sušové-Salminem a historika Adama Votruby.

Drulák byl z titulu své tehdejší funkce prvního náměstka ministra zahraničí v této problematice zdrženlivý, veřejným prostorem navíc stále rezonovala předcházející napjatá diskuze. V roce 2014 totiž Drulák a Zaorálek představili návrh strategie české zahraniční politiky, ve které revidovali dosavadní pojetí lidských práv. Drulák se v tehdejší lidskoprávní diskuzi stavěl do pozice, která se vymezovala proti atlantismu české zahraniční politiky i západní liberální individualistické koncepci lidských práv.⁷⁸ Za explicitně iliberální ji ovšem pokládat nelze, neboť stále odkazovala na kultivaci západní liberální demokracie, zřízení zahrnující i pozměněnou lidskoprávní koncepci. Drulák spíše varoval před důsledky jejího exportu a nuceného zavádění,⁷⁹ právě tak jako před tím, že by překážela pragmatičtěji pojaté zahraniční politice.

Krystalizace stanovisek

Za milníky ve formulaci iliberálního stanoviska lze pokládat vydání dvou knih a následné diskuse o nich. První z nich byla kniha *Tajnosti levice* Jeana-Clauda Michéa⁸⁰ přeložená Petrem Drulákem v roce 2019 a následná debata o tzv. konzervativním socialismu, jak Drulák ve své předmluvě Michéův postoj pojmenovává.⁸¹

Autorská skupina částečně zformovaná v debatě o konzervativním socialismu (zejména Petr Drulák, Jan Keller a Matěj Stropnický) doplněná o další autory se představila o dva roky později publikací navazujícího širšího sborníku *Budoucnost levice bez liberalismu*.⁸² Tato kniha, vydaná v roce 2021, představuje kolektivní pokus o reformulaci levicové politiky postavené na zdůrazněném odmítání liberalismu a progresivismu. Editoři Petr Drulák, Jan Keller, Matěj Stropnický a Ilona Švihlíková v kolektivní úvodní části analyzují krizi, ve které se levice ocitla intelektuálním odklonem od své tradiční voličské základny primárním zaměřením na kulturní identitární témata, migraci a in-

⁷⁷ Jan Keller, „Cirkus s migranty je pokrytectví. Lomíme rukama nad těmi, kteří opustili své staré a nemocné. Tu vynucenou solidaritu zaplatí chudí v Evropě“, *Parlamentní listy*. 21. 10. 2015, <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Profesor-Jan-Keller-Cirkus-s-migranty-je-pokrytectvi-Lomime-rukama-nad-temi-kteri-opustili-sve-stare-a-nemocne-Tu-vynucenou-solidaritu-zaplati-chudi-v-Evrole-404461>.

⁷⁸ Petr Drulák, „Lidská práva v zahraniční politice aneb od snění k naivitě. A zpět?“, *Deník Referendum*. 7. 12. 2014, <https://denikreferendum.cz/clanek/16575-lidska-prava-v-zahranicni-politice-aneb-od-sneni-k-naivite-a-zpet>.

⁷⁹ Petr Drulák, „Shoda hledaná v dialogu“, *A2*. 23/2014, <https://www.advojka.cz/archiv/2014/23/shoda-hledana-v-dialogu>.

⁸⁰ Michéa, *Tajnosti levice*.

⁸¹ Drulák, „Jean-Claude Michéa“, s. 9.

⁸² *Budoucnost levice bez liberalismu*.

tegraci do Evropské unie.⁸³ Ve jménu modernizace, pokroku a emancipace tak splynula s liberálním progresivismem stigmatizujícím lidové vrstvy a v důsledku tohoto procesu se mimoděk stala také obhájcem pravicového (neo)liberalismu a globální politické oligarchizace, která prohlubuje nerovnosti.⁸⁴

Proměnou podle autorů prošel i charakter samotného vykořisťujícího kapitalismu, jehož klíčovým rysem se namísto podnikatelského rizika stalo dobývání renty.⁸⁵ Autoři tak zdůrazňují jako klíčovou vlastnost současného kapitalismu právě tu jeho charakteristiku, která je problematická i z hlediska převládající kapitalistické ideologie, a méně zdůrazňují témata jako podnikavost, invenci či vykořisťování. Globální oligarchie tak podle editorů zároveň udržuje kulturně hegemonní pozici, kterou jsou v současnosti schopni rétoricky zpochybňovat jen pravicoví populisté. Ti sice obhajují zájmy vykořisťovaných a neprivilegovaných, při své pravicovosti jsou však neschopní skutečně podřývat privilegii prostoupený liberální kapitalismus.⁸⁶

Proti liberálnímu individualismu a univerzalizmu zdůrazňují editoři partikulární národ, který má tvořit demokratizační náplň silného a deklarovaně levicově projektovaného státu schopného omezit základní liberální svobody, jako je například volný pohyb kapitálu či osob.⁸⁷ Důraz na státní suverenitu je pro editory nutným předpokladem smysluplné demokracie a klíčovým nástrojem levicové politiky. Jejím základem se podle autorů má stát klíčová rétorická figura pravicového populismu: afirmace pracující většiny společnosti a naopak odmítnutí „asociální[ho] zlom[ku] procenta ze samotného vrcholu společnosti a rovněž [...] asociálních několik[a] procent z jejího dna“.⁸⁸ Jakkoli je společenská problematičnost obou skupin nesrovnatelná (u oligarchie mnohem větší), sociální soudržnost a cit pro spravedlnost podle autorů narušují obě.

Jakkoli toto kolektivní vystoupení lze pokládat za společnou platformu, nevedlo k dalšímu sdílení politické trajektorie. Už samotný sborník editoři rozdělili na dvě části na základě toho, zda se autoři více hlásili ke „konzervativnímu socialismu“ nebo „levicovému populismu“. Toto rozlišení mělo pak i praktické dopady. Zatímco Petr Drulák společně s Ilonou Švihlíkovou založili na podzim 2022 spolek Svatopluk, který měl propojit pravici a levice do společné platformy proti liberálnímu středu, Matěj Stropnický se členem platformy nestal a Michael Hauser, další z autorů *Budoucnosti levice bez liberalismu*, vstoupil s Petrem Drulákem v návaznosti na jeho výzvu ke spojenectví s krajní pravicí do ostré polemiky. Můžeme tedy identifikovat hned několik iliberálně levicových pozic, které bude zbytek našeho textu podrobněji rekonstruovat.

⁸³ *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 11–12.

⁸⁴ *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 12.

⁸⁵ *Budoucnost levice bez liberalismu*.

⁸⁶ *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 13.

⁸⁷ *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 27.

⁸⁸ *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 25.

Konzervativní socialismus

Liberální zkáza

Pojmenování první pozice zkoumaného českého iliberálně levicového proudu odkazuje explicitně k myšlení Jeana-Clauda Michéy. Ten sice sám pojem levice odmítá, v potřebě přiblížit a ideově zařadit jeho koncepci ale Petr Drulák využívá pojem *konzervativní socialismus*. Sám Drulák se k tomuto pojmu hlásí,⁸⁹ selektivním způsobem ho rozvíjí a adaptuje na české prostředí. Mezi další aktéry tohoto proudu by bylo zčásti možné zařadit také sociologa Jana Kellera⁹⁰ nebo ekonomku Ilonu Švihlíkovou. S ohledem na hlavní roli Petra Druláka při formování této pozice však v této části vycházíme primárně z něj.

Objekt negace je zde ostře definovaný – současný progresivní liberalismus pojmáný ve své celistvosti jako destruktivní ideologie. Drulák jako předpoklad dalšího politického jednání vymezuje nepřítel⁹¹ a identifikuje v něm dva neoddělitelné komponenty, které přiznaně či skrytě podpírají globální kapitalismus: ekonomickou neoliberální pravici a kulturní liberální levice, a inherentně i třetí politickou složku současného liberalismu.⁹²

Klasické pravolevé štěpení minulého století podle něj zcela nahradila pravolevá ideologie (neo)liberálního progresivismu, charakteristická radikalizací politického středu, vypjatým centralismem a (euro)atlantickým imperialismem.⁹³ Politické dělení se podle Druláka v současnosti uskutečňuje pouze na rovině vymezování vůči této dominantní ideologii skrze odpor pravolevé iliberální alternativy. Ta je tvořena ze dvou částí: levicové, která je kritická zejména ke globálnímu kapitalismu a doprovodným socioekonomickým nerovnostem, a pravicové, oponující progresivistickému liberálnímu tlaku na tradiční společenské struktury.⁹⁴

⁸⁹ Ke *konzervativnímu socialismu* se Drulák hlásí nejčastěji, používá ale i označení „demokratický socialismus“. Srov. Petr Drulák, „Za socialistický Západ!“ in *Sametová budoucnost?* ed. Petr Agha, Petr Drulák (Praha: Masarykova demokratická akademie, 2019), s. 105.

⁹⁰ Jan Keller ke konzervativnímu socialismu explicitně vybízí, ale ne ve všech názorových pozicích se s Drulákem protíná (např. klade větší důraz na ekologickou problematiku). Srov. Petr Drulák, Jan Keller, „Proč konzervativní socialismus?“ *Deník Právo* 14. 5. 2020, https://masarykovaakademie.cz/drulak-keller-proc-konzervativnismu/?_gl=1*k937y0*_up*MQ..*_ga*MjEwMjIx-OTk3MS4xNjg4ODEzNjQ*_ga_YTVRB12EWE*MTY4ODgxMzY0Ny4xLjAuMTY4ODgxMzY0Ny-4wLjAuMA nebo Jan Keller, „Co u Michéy nenajdeme“, *Salon Práva*. 14. 4. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-co-u-michey-nenajdeme-jan-keller-k-polemice-nad-knihou-tajnosti-levice-40320002>.

⁹¹ Drulák, „Úvod“, in *Svrchovanost: zprava i zleva*, s. 19.

⁹² Petr Drulák, „Chvála konzervativního socialismu“, *A2larm* 23. 3. 2020, <https://a2larm.cz/2020/03/chvala-konzervativniho-socialismu>.

⁹³ Drulák, „Úvod“, in *Svrchovanost: zprava i zleva*, s. 9–14.

⁹⁴ Drulák, „Úvod“, s. 10.

Drulák v ideologii extrémního liberálního středu spatřuje totalitární tendence přicházející ze Západu.⁹⁵ Tato ideologie podle něj (ve spojitosti s konkrétně nedefinovaným, ale rovněž manipulativním a hegemonním „neomarxismem“⁹⁶) kolonizovala západní svět na třech úrovních: ekonomické, politické a ideologické, přičemž všechny tyto roviny vzájemně splývají na pozicích individualismu, technokracie a důrazu na mobilitu.⁹⁷ Neoliberální koncepce volného trhu depolitizuje systém a zbavuje jej jeho demokratické povahy tím, že koncentruje moc do rukou nadnárodních ekonomických elit a podkopává sociální spravedlnost enormním růstem ekonomických nerovností. Společenský progresivismus ideovou kolonizací tento proces doplňuje prosazováním individuálních práv a zájmů „aristokratických“ vlastníků kapitálu.⁹⁸ Demokracie se proměnila z vlády většiny do nadvlády elitní menšiny.

V knize *Podvojný svět*⁹⁹ Drulák tento proces de-demokratizace zasazuje do širšího rámce monoteismu západního myšlení, jehož sekularizovanou utlačovatelskou totalitární podobu spatřuje i v liberalismu a zkreslující liberálně demokratické koncepci, která podle něj ve skutečnosti demokratické principy podrývá.¹⁰⁰ Drulák rovněž radikálně kritizuje liberální monoteismus pro jeho univerzalizmus, který údajně nařizuje jedinou možnou (atlantickou) pravdu závaznou pro všechny.¹⁰¹

Takto definovaná dominantní progresivní liberální ideologie zahrnuje dvě monoteistické politické pod-ideologie: univerzalistickou koncepci lidských práv a zelené liberální „náboženství“¹⁰² klimatické změny. Lidskoprávní koncepce je nahlížena jako liberální nástroj protekce privilegovaných etnických či sexuálních menšin a žen vzdalující levice od původní programové sociální a ekonomické ochrany pracující většiny.¹⁰³

⁹⁵ Petr Drulák in Xaver live, „Profesor Petr Drulák | Xaver s hostem“, *Youtube* 26. 3. 2023, čas: 17:12, https://www.youtube.com/watch?v=u4E3Z2bc4j0&ab_channel=XaverLive.

⁹⁶ Petr Drulák, „Marxismus a liberalismus bez nostalgie: Odpověď Michaelu Hauserovi“, *!Argument* 25. 7. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=44202>.

⁹⁷ Petr Drulák, in Pavelka, Ondřej, „Kvalitní levicová diskuze“, *Youtube* 2. 12. 2022, čas: 5:28, https://www.youtube.com/watch?v=c-3Yv07I_1o&ab_channel=Ond%C5%99ejPavelka.

⁹⁸ Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 6:40.

⁹⁹ Petr Drulák, *Podvojný svět* (Praha: Academia, 2022). V tomto článku se soustředíme na jednotlivé myslitele především jako na ideology ve veřejném prostoru, proto se jejich knihám věnujeme jen omezeně. S teoretickými východisky i některými konkrétními závěry této až příliš bohaté knihy se spoluautor tohoto článku pokusil vyrovnat v Ondřej Slačálek, „Megalomanské prorocství Petra Druláka“, *Central European Journal of Politics* 8, č. 2, s. 28–41.

¹⁰⁰ Drulák, *Podvojný svět*, s. 57.

¹⁰¹ Srov. Petr Drulák, in Kolektif, „Drulák / Švihlíková / Semín – Trialog o svrchovanosti / Debatní klub“, *Youtube* 6. 3. 2023, čas: 13:14, https://www.youtube.com/watch?v=rzLxa-nfXtQ&ab_channel=KOLEKTIF.

¹⁰² Petr Drulák, „Poručíme větru, dešti?“, *Salon Práva* 23. 3. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-petra-drulaka-porucime-vetru-desti-40317237>.

¹⁰³ Petr Drulák, „Obnovit solidaritu“, in *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 70.

Vidina zvyšujícího se zisku implikovaná v logice globálního kapitalismu vede pravolevé progresivisty k odporu proti všem formám geografických a společenských hranic, což se promítá rovněž do pozitivního přístupu k internacionalizované migraci. Pod patronátem evropské justice progresivní liberálové vítají multikulturní integraci neevropských migrantů, která likviduje tradiční kulturní a národní rozličnosti Evropy.¹⁰⁴

Z tezí za spravedlivou společnost představených v předchozí části vyplývá, že Drulák se hlásí k ochraně přírody, nepochybuje ani existenci globálního oteplování, ovšem k ekologickým hnutím a k tematizování klimatické krize zaujímá negativní postoj. Označením za zelené (neo)liberální náboženství rámuje všechny ekologické aktivismy, které podle něj technokratickou a apokalyptickou rétorikou kooperují s mocenskými elitami v prosazování greenwashingových opatření, např. prodeje elektrických aut či stavby větrných elektráren.¹⁰⁵ Veškerý environmentalismus a boj proti klimatickým změnám Drulák považuje „za velmi nebezpečnou kouřovou clonu“ atlantických elit,¹⁰⁶ která povede pouze k prohlubování sociálních nerovností.¹⁰⁷ Této jeho koncepci lze vytknout, jak činí třeba Matyáš Křížkovský, značnou míru simplifikace.¹⁰⁸ Ignoruje totiž současné dominantní ekologické proudy s internacionalisticky socialistickými či anarchistickými základy, včetně hnutí nerůstu, které liberální greenwashing rovněž odmítají.¹⁰⁹ Tím se podle Křížkovského odklání od Michéova „v jádru výrazně ekologického“¹¹⁰ konceptu, i když tato „výraznost“ podle nás zůstává sporná.¹¹¹

Drulák uznává, že současný liberální systém prochází krizí a atlantická elita ztrácí svou dosavadní dominantní pozici. Její svízelnou situaci však podle něj není radno

¹⁰⁴ Drulák, „Obnovit solidaritu“, s. 69.

¹⁰⁵ Drulák, „Poručíme větru, dešti?“

¹⁰⁶ Drulák, in „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 9:45.

¹⁰⁷ Petr Drulák, „Obrana konzervativního socialismu“, *Deník Referendum* 9. 4. 2020, <https://denikreferendum.cz/clanek/31041-obrana-konzervativniho-socialismu>.

¹⁰⁸ Matyáš Křížkovský, „Levicová cesta z klimatické pasti aneb Politická ‚rovnost s kořeny‘, nikoli kulturní nacionalismus“, *Listy* č. 2 (2021), <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=212&-clanek=022114>.

¹⁰⁹ Křížkovský, „Levicová cesta z klimatické pasti“.

¹¹⁰ Křížkovský, „Levicová cesta z klimatické pasti“.

¹¹¹ Michéova koncepce má ekologický základ a např. Metelcovo tvrzení, že Michéa považuje ekologii za čistě kulturní otázku a v důsledku toho ji jako liberalismus neguje (Matěj Metelec, „Tajnosti levice: drobné intriky, prázdné řečnění a akce naoko“, *A2larm* 1. 6. 2020, <https://a2larm.cz/2020/06/tajnosti-levice-drobne-intriky-prazdne-recneni-a-akce-naoko>), považujeme za mylné. Je ale zčásti opodstatněné tím, že se Michéův environmentalismus nedá zcela oddělit od rigidního antiliberalismu a nekonkrétnosti, se kterou formuluje svá stanoviska. Z jeho nepřímých dialogů s plejádou myslitelů sice zřetelně vyplývají požadavky na „zlokálnění“, ustanovení „morálně slušného“ společenství nebo netržní logiky daru, dle kterých bývá řazen mezi současné přední ekologické myslitele (viz např. Bystro: „Ěkologia Kultúra Komunita. Introduction“, <https://www.bystro.org/en/degrowth-2/introduction>), v tom ale nacházíme paradox vzhledem k tomu, že

preceňovat, neboť stále stojí na „neuvěřitelně silném kartelu“ pravolevého liberálního spojení mezi „moderní“ pravíci a levicí.¹¹² Vůči této pošramocené monoteistické (duální) hegemonii nabízí vlastní polyteistickou spojeneckou vizi.

Pravolevá konzervativní aliance

Konzervativní socialismus je budován na nemarxistickém levicovém základě odmítajícím „elitářský socialismus“, který v Drulákově pojetí reprezentoval například Marx, Lenin či Trockij.¹¹³ Právě tento proud podle něj zapříčinil svým důrazem na pokrok a změnu propojení socialismu s progresivní liberální ideologií, která mu umožnila nahradit nerealizovatelnou utopickou konstrukci společnosti odtrženou od reálných požadavků dělnického „lidového socialismu“.¹¹⁴ Obdobným paradoxním procesem prošel podle Druláka konzervatismus, který se z protagonisty zachování tradičního přirozeného řádu a trvalých společenských vazeb stal příklonem ke kapitalismu přílepem liberálně-konzervativní doktríny vedené individualistickou a globální volnotržní ideou.¹¹⁵

Tento extremismus liberálního středu, který svým antidiskriminačním bojem ničí autentickou podobu levice i pravice, je podle Druláka nutné sevřít „pravolevými kleštěmi“.¹¹⁶ Tímto připodobněním vyjadřuje svou vizi o vytvoření aliance dvou politických myšlenkových proudů: iliberální konzervativní levice a iliberální konzervativní pravice. Obě hnutí by si k některým otázkám zachovávala vlastní rozdílná stanoviska (například ohledně národního kapitálu), tyto odlišnosti by však byla schopna překonat zásadní shodou na společném nepříteli, liberálním progresivismu, který v neoddelitelném spojení s globalizovaným kapitalismem podřívá tradiční hodnoty pracující většiny a rozvolňuje národní a rodinná společenská pouta.¹¹⁷

Představa takovéto konzervativní aliance odpovídá polyteistické vizi hnutí „propojené podvojnosti“, kterou Drulák v *Podvojném světě* navrhuje jako alternativu k liberálnímu monoteismu. Pojetí podvojnosti navazuje na jeho předchozí konceptuální propojování spirituality a politiky a spočívá ve spojování protikladů, které se navzájem doplňují, aniž by došlo k narušení jejich základní struktury a specifické odlišnosti (např. binarita

neformuluje konkrétní návrhy jejich realizace v současném světě. K nim se explicitněji přiblížil v podpoře hnutí žlutých vest, která mu umožnila v souladu s jeho negativní koncepcí zarámovat „buržoazní ekologii“ všechny liberální ekologické návrhy. V obdobném duchu bez rozvinutější argumentace např. ironizuje vegetariánství jakožto „zvláštní“ liberální antidiskriminační koncept. Nejkonkrétněji se Michéa vyjadřuje k výrazně dobrým rajčatům na své zahradě.

¹¹² Drulák, in „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 12:30.

¹¹³ Petr Drulák, „Proč by se měl konzervativce bavit s levicí?“, *Rádio Universum* 2. 7. 2022, <https://www.radiouniversum.cz/petr-drulak-proc-by-se-mel-konzervativce-bavit-s-levici>.

¹¹⁴ Drulák, „Proč by se měl konzervativce bavit s levicí?“.

¹¹⁵ Drulák, „Proč by se měl konzervativce bavit s levicí?“.

¹¹⁶ Drulák, „Pravolevé kleště“.

¹¹⁷ Drulák, „Pravolevé kleště“.

žena-muž).¹¹⁸ Hnutí propojené podvojnosti by mělo dva protichůdné programové a institucionální póly: pól místa, který by chránil přirozená společenství, a pól bohatství, který by zajišťoval spravedlivou ekonomickou redistribuci.¹¹⁹

Drulák svůj koncept podvojného spojení zasazuje do širší vize nové Evropy. Pracuje s dvěma kooperačními pásmy: celoevropským a středoevropským.¹²⁰ V jejich rámci bude muset dojít k přehodnocení pojetí solidarity, které sice přiznává univerzálně platnou hodnotu, realizovat by se však měla jen uvnitř výlučné skupiny, do které se jedinec narodil nebo si ji zvolil.¹²¹ Na mezinárodní škále dělí z české perspektivy dva solidární okruhy: širší, který představuje kulturní a historický celek Evropy (jejíž součástí může být teoreticky také Rusko či USA), a užší tvořený střední Evropou.¹²²

Toto antimigrační exkluzivistické pojetí solidarity koresponduje s požadavkem na obnovení národní svrchovanosti, který Drulák prezentuje ve sborníku *Svrchovanost: zprava i zleva*, do něhož se promítá vize konzervativního spojení napříč spektrem iliberálně levicových až krajně pravicových přispěvatelů.¹²³ Obrana svrchovanosti jednotlivých národů je podle Druláka jedno ze zásadních témat současnosti, protože je podle něj bytostně propojené s otázkou zachování demokracie.¹²⁴

Do tohoto sborníku věnovanému pravolevé manifestaci svrchovanosti přispěl svým doslovem i Alain de Benoist, který však svrchovanost v rámci konceptu evropského federalismu „umírněně“ odmítá. V doslovu sice nabízí jen zdvořilou kritiku, ale za svrchovanost je zde v souladu se svou koncepcí ochoten označit pouze pluralitu, kterou by umožnil subsidiární princip federálního uspořádání.¹²⁵ Vybízením k součinnosti v kontinentálním evropském měřítku¹²⁶ se sice od Druláka výrazně neodlišuje, důraz na národní svrchovanost by však v ucelenějším kontextu Benoistova myšlení vykazoval znaky jakobínství, ať už Drulákovým jednolitým patriotismem nespecifikujícím regionální odlišnosti, nebo požadavkem na autonomní rozhodování na celonárodní úrovni.¹²⁷

¹¹⁸ Drulák, *Podvojný svět*, s. 296–298.

¹¹⁹ Drulák, *Podvojný svět*, s. 297–299.

¹²⁰ Drulák, *Podvojný svět*, s. 305.

¹²¹ Drulák, „Obnovit solidaritu“, in *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 67–68.

¹²² Drulák, „Obnovit solidaritu“, s. 71.

¹²³ Vymezení krajní pravice je samozřejmě sporné, v případě např. Petra Hampla či Michaela Semína je nicméně toto jejich zařazení už vzhledem k jejich otevřeně islamofobním či v druhém případě také judeofobním veřejným postojům těžko zpochybnitelné.

¹²⁴ Srov. Petr Drulák, in Kolektif „Drulák / Švihlíková / Semín – Trialog o svrchovanosti / Debatní klub“, *Youtube* 6. 3. 2023, čas: 1:32–1:48, https://www.youtube.com/watch?v=rzLxa-nfXtQ&ab_channel=KOLEKTIF.

¹²⁵ Alain de Benoist, „Umírněná kritika suverénismu“, s. 353.

¹²⁶ de Benoist, „Umírněná kritika suverénismu“, s. 322.

¹²⁷ Viz část Pravolevá iliberální prolínání ve Francii: Benoist a Michéa. Srov. Eggers, Nicolai von, „Federalist fascism“.

Od vazalského vztahu k liberálnímu atlantickému impériu, jehož regionální organizací je i EU, mají podle Druláka národní státy Evropy směřovat k obnovení demokratické národní svrchovanosti, která by umožnila snížit závislost na nadnárodním kapitálu. Tento proces se podle něj nemá realizovat radikálním vystoupením z Evropské unie, preferuje postupné podryvání jejich liberálních institucí v iliberálním středoevropském spojení po vzoru Maďarska a Polska.¹²⁸ Drulák apeluje na připravenost „k národnímu řešení“, ¹²⁹ navrhuje posilování kompetencí státu tak, aby měl možnost čelit kapitálu např. posilováním regulace, zvýšením ochrany hranic, progresivním zdaněním či znárodňováním.¹³⁰

Hlásí se k „otevřenému patriotismu“, ¹³¹ kterému explicitně přiznává diskriminační povahu, národní privilegia by měli užívat jen lidé s občanstvím (ujišťuje však o zahrnutí romské či vietnamské menšiny, s podbarvujícím dodatkem, že i v případě, když vaří pervitin).¹³² Úkoly, které by převyšovaly kompetence národního státu, má řešit výše nastíněný koncept „reálného evropanství“, který by pro tyto účely umožnil vytvořit spojeneckou mezinárodní socialistickou koalici s Českem v její středoevropské sekci.¹³³

Drulák ve své koncepci konzervativního socialismu a pravolevého spojení sice navrhuje některá konkrétní politická opatření, deklaruje však metapolitické, nikoli politické ambice. Nejvýraznější realizací jeho vize je spolek Svatopluk¹³⁴ založený jím, Ilonou Švihlíkovou a Michalem Semínem v roce 2022.¹³⁵

Spolek pod svými stmelujícími pruty (Tradice, Solidarity, Prosperity, Cesty a Kultury)¹³⁶ propojuje konzervativní socialisty s konzervativní a krajní pravicí. Jeho vizí je intelektuální a kulturní osvěta, pořádá přednášky a konference, na svém webu vydává články a záznamy Debatního klubu Svatoplukovy triology. Jeho cíl je metapolitický, vytváří „myšlenkové zázemí politickému jednání“. ¹³⁷ Operuje na rovině idejí a sám

¹²⁸ Drulák, Svrchovanost ve střední Evropě, in *Svrchovanost: zprava i zleva*, s. 70–71.

¹²⁹ Drulák, „Obrana konzervativního socialismu“.

¹³⁰ Drulák, „Obrana konzervativního socialismu“.

¹³¹ Petr Drulák, „Útěk před spravedlností“, *Salon Práva* 28. 4. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-utek-pred-spravedlnosti-polemicky-esej-petra-drulaka-40321518>.

¹³² Drulák, „Obrana konzervativního socialismu“.

¹³³ Drulák, Keller, „Proč konzervativní socialismus?“.

¹³⁴ Viz oficiální webové stránky spolku Svatopluk, <https://www.svatoplukzs.cz/>.

¹³⁵ Samotný název spolku vyvolává kontroverze, navozuje podobnost s údernou složkou fašistického a kolaborantského hnutí Vlajka – Svatoplukovou gardou. Spolek odkazuje na pověst o knížeti Svatoplukovi, který podle legendy na třech prutech, dohromady nezlomitelných, demonstroval sílu celistvého spojení. Spolek Svatopluk tuto symboliku prutů využívá, aby vyjádřil sílu pravolevé konzervativní aliance. I v tomto případě však mohou vyvstat na mysl fašistické konotace, pojem fašismus pochází z latinského *fascis*, které symbolizuje římský svazek prutů obepínajících sekýru. Spolek se od fašismu distancuje.

¹³⁶ Viz oficiální webové stránky spolku Svatopluk, <https://www.svatoplukzs.cz/>.

¹³⁷ Viz stránky Svatopluku, <https://www.svatoplukzs.cz/o-nas>.

bezprostředně neformuluje politická prohlášení, do svých rozhovorů si však zve různé iliberální politiky. Příkladem může být konference *Lidská práva zprava i zleva*,¹³⁸ která byla v březnu 2023 uspořádána s účastí veřejného ochránce práv Stanislava Křečka v přímo v ombudsmanově sídle v Brně (konference byla východiskem pro stejnojmenný sborník).¹³⁹ Jméno Petra Druláka se ostatně rovněž objevilo na seznamu potenciálních poradců prezidentského kandidáta krajně pravicové SPD Jaroslava Bašty. Spolek Svato-pluk tak v českém prostředí ojediněle uplatňuje metapolitický vzorec krajně pravolevého prolínání nastíněný výše.

Plebejské spojenectví

Svět velkých a malých forem

Vize plebejského spojenectví není specifikem jen této iliberálně levicové pozice.¹⁴⁰ Vedle všech editorů sborníku *Budoucnost levice bez liberalismu* k němu vybízí také například filozof Petr Kužel nebo výtvarník a správce prutu Kultura spolku Svato-pluk Dominik Forman.¹⁴¹ Výraz „plebejské hnutí“ použil k označení protestu žlutých vest ostatně i Michéa.¹⁴² Nejvýraznějším českým aktérem, který tento koncept rozvíjí, je ovšem politik,¹⁴³ žurnalista a herec Matěj Stropnický.

Objekt negace je v jeho pojetí obdobný jako u první pozice. Západní svět (Česko nevyjímaje) žije stále v područí liberální hegemonie.¹⁴⁴ Na počátku sedmdesátých let minulého století vytvořili socialisté koalici s liberály a nastala podle Stropnického tzv. foucaultovská revoluce.¹⁴⁵ Tímto pojmem popisuje Stropnický situaci, při které se levice z dřívějšího boje proti panství kapitálu obrátila k boji proti samotnému státu a jeho represivní zvlášti vůči marginalizovaným.¹⁴⁶ Jejich původní požadavek na rov-

¹³⁸ Záznam konference: Kolektif, „Lidská práva zprava i zleva“, *Youtube* 27. 3. 2023, https://www.youtube.com/watch?v=VEYVLPnut0c&ab_channel=KOLEKTIF.

¹³⁹ Drulák (ed.), *Lidská práva zprava i zleva*.

¹⁴⁰ Viz „Teze za sociální spravedlnost“ in *Budoucnost levice bez liberalismu*.

¹⁴¹ Dominik Forman, Petr Kužel, „Co dělat? Proměna levice a její taktika v současných společenských podmínkách (2. část)“, *!Argument* 26. 9. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=45598>.

¹⁴² Michael C. Behrent, „An Interview with Jean-Claude Michéa“, *Dissent* 7. 6. 2019, https://www.dissentmagazine.org/online_articles/an-interview-with-jean-claude-michea.

¹⁴³ V letech 2003–2020 člen Strany zelených (v letech 2016–2017 její předseda), v roce 2021 kandidoval jako nezanímaný za ČSSD.

¹⁴⁴ Matěj Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, in *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 80.

¹⁴⁵ Matěj Stropnický, „Obnova plebejského spojenectví“, *Salon Práva* 15. 6. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-mateje-stropnickeho-obnova-plebejskeho-spojenectvi-40327216>.

¹⁴⁶ Stropnický, „Obnova plebejského spojenectví“.

né začlenění do společnosti se proměnil na emancipační úsilí o uznání individuální identitární svébytnosti.¹⁴⁷

Levice se tak zdůrazněním lidskoprávní agendy odvrátila od pracující většiny, jejíž zášť se od finanční krize projevuje vzestupem nacionalistických hnutí.¹⁴⁸ Stropnický kritizuje kulturní rétoriku „střetu civilizací“, do které populistická hnutí tento resentment lidu vůči elitám převádějí, hlavním problémem podle něj zůstává globalizovaná podoba ekonomiky vytvářející sociální nerovnosti.¹⁴⁹ Čistě ekonomickou optikou analyzuje také migrační krizi v roce 2015, při níž bylo podle něj přijímání uprchlíků proimigračními liberály podmíněno nadšením z přílivu levné pracovní síly a možnosti deregulace kapitálu.¹⁵⁰

Současná liberální levice, která je podle Stropnického tvořená zejména úzkým okruhem studentů humanitních oborů, sice navenek prosazuje postmateriální hodnoty (jako je ochrana lidských práv nebo klimatu), zůstává však pevně zakořeněná v konzumním materialistickém kapitalismu.¹⁵¹ Především ale stojí před politickými porážkami a to je podle Stropnického výzvou k rozsáhlé revizi vlastních postojů: „Stát na straně elit je politicky smrtící, levice se proto (sic) musí rozejít se vším, co je s nimi spojováno, včetně hodnot, jež zastávají. To znamená opustit přinejmenším dočasně i část původních vlastních hodnot (sic), neboť ji elity koptovaly.“¹⁵² U Stropnického tak vidíme, že hlavní vektor argumentace je politický úspěch, navrhovaná revize hodnot je především pragmaticky účelová.

Vůči hegemonní (neo)liberální salonní koalici Stropnický specifickým způsobem identifikuje dva antisystémové proudy současnosti.¹⁵³ První z nich tvoří „anarcho-pravicový“ (pravděpodobně se jedná o syntézu anarchokapitalismu s alt-right), který usiluje o co největší svobodu a omezení státních pravomocí, zároveň ovšem vykazuje znaky tradicionalismu, který Stropnický netradičně chápe jako lpění na neomezeném růstu a technologiích.¹⁵⁴ V Česku z tohoto proudu má čerpat Trikolóra či Pirátská strana.¹⁵⁵ Druhým antisystémovým hnutím jsou tzv. levicoví etatisté, které Stropnický vymezuje požadováním silného státu, regulace nadnárodního kapitálu a omezováním menšin ve jménu většinově pojímané spravedlnosti (takže se vymezení zdá hodit víc pro velkou

¹⁴⁷ Stropnický, „Obnova plebejského spolenectví“.

¹⁴⁸ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 79.

¹⁴⁹ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 79.

¹⁵⁰ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 79.

¹⁵¹ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 81–82.

¹⁵² Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 83.

¹⁵³ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 82–83.

¹⁵⁴ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 82–83.

¹⁵⁵ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 83.

část národních konzervativců).¹⁵⁶ V Česku je tímto proudem údajně ovlivněné hnutí ANO či SPD.¹⁵⁷

V tomto levicovém etatismu má levice spatřovat příležitost,¹⁵⁸ konkrétnější představu o podobě kontrahegemonního hnutí však Stropnický promítá do vize tzv. plebejského spojení. S eklektismem sobě vlastním v něm kombinuje prvky pravicového národně konzervativního populismu, levicového emancipačního populismu a michéovsko-proudhonovského komunitního „socialismu malých forem“.¹⁵⁹ Ten Stropnický ostatně sám našel ve vlastním „umenšení“, kterým se distancoval od svého původního politického působení v kulturně liberální straně s proimigračními stanovisky.¹⁶⁰ Odchodem z velkoměsta a vysoké politiky do ústraní vesnického prostředí na zámku v Osečanech „op[ustil] salon a od[ešel] do hampejzů“,¹⁶¹ kde nyní hledá základy nového levicového hnutí.

Plebejský levicový populismus

Podle Stropnického je potřeba obnovit étos třídního boje antagonistickým postavením pracujícího lidu a elit.¹⁶² Obdobně jako v případě pravolevé aliance konzervativního socialismu vybízí k redefinici pojetí solidarity posílením domácího národního státu, který by byl schopen regulovat kapitál.¹⁶³ Jádrem nového levicového programu má být překonání foucaultovské revoluce,¹⁶⁴ prosazování socioekonomické spravedlnosti a odmítnutí utopické rovnosti, která v liberálně levicovém podání vede k privilegování menšinových témat (mezi která zařazuje např. migraci, bezdomovectví, ale i ochranu přírody) na úkor pracující většiny.¹⁶⁵

Salonní spojení liberální levice s ekonomickými elitami je podle Stropnického třeba nahradit levicovým spojenectvím s plebejci, tedy elektorátem, který se v současnosti

¹⁵⁶ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 82.

¹⁵⁷ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 83.

¹⁵⁸ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“.

¹⁵⁹ Matěj Stropnický, „Zleva tanky?“, *Tvar* 13/2020. Dostupné z: https://masarykovaakademie.cz/stropnicky-zleva-tanky/?_gl=1*1jc2cvt*_up*MQ..*_ga*OTU2NzQzNTQxLjE2ODk3NTg2OTc.*_ga_YTVRB12EWE*MTY4OTc1ODY5NS4xLjAuMTY4OTc1ODY5NS4wLjAuMA.

¹⁶⁰ Vratislav Dostál, „Levice desítky let kolaboruje se systémem, říká Matěj Stropnický“, *Info.cz* 10. 3. 2020, <https://www.info.cz/zpravodajstvi/cesko/levice-desitky-let-kolaboruje-se-systemem-rika-matej-stropnicky>.

¹⁶¹ Matěj Stropnický, „Chtít to hlavní“, *Deník Referendum* 9. 6. 2020, <https://denikreferendum.cz/clanek/31308-chtit-to-hlavni>.

¹⁶² Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 82.

¹⁶³ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 79–80.

¹⁶⁴ Stropnický, „Obnova plebejského spojení“.

¹⁶⁵ Stropnický, „Obnova plebejského spojení“.

přiklání k výše uvedeným „antisystémovým“ hnutím. Hlavním východiskem úspěšného levicového plebejského proudu je údajně absolutní rozkol s elitami na hodnotové úrovni, a to i v případě, kdy se tyto hodnoty jeví na první pohled jako levicové.¹⁶⁶ Inspiraci pro antagonistické štěpení mezi lidem a elitami nachází Stropnický v levicovém populismu, zejména v pojetí Chantal Mouffe, jejíž koncepci však, jak podotknul Matěj Mětelec, zbavuje emancipačního aspektu.¹⁶⁷ Pro Mouffe je klíčové začlenění požadavků menšin,¹⁶⁸ které chce Stropnický naopak upozadit. Hlavní přednost populismu Stropnický spatřuje ve schopnosti nečekaně měnit radikální a umírněnou polohu politického jednání.¹⁶⁹

Hlavním cílem plebejského spojení je regulace globalizovaného kapitálu a posílení národní ekonomické soběstačnosti, která povede k nastolení socioekonomické spravedlnosti, např. zkrácením pracovní doby nebo zrušením neplacené práce.¹⁷⁰ V rámci této regulace Stropnický uznává nutnost omezení některých liberálních svobod, jako je volný pohyb osob či kapitálu.¹⁷¹

Oproti Drulákovu konzervativnímu socialismu lze spatřovat v koncepci plebejského spojení dvě hlavní odlišnosti. Stropnický byl dlouholetým členem a předsedou Strany zelených, ekologická problematika mu tudíž není cizí. Uznává vážnost klimatické krize i nutnost jejího řešení, to je však podle něj možné až po narovnání socioekonomických nerovností vyvolaných globalizovanou vykořisťující povahou současného kapitalismu.¹⁷² Na rozdíl od Druláka je také opatrný s aliancí s konzervativní pravíci, riziko spatřuje v neetablovanosti jejího levicového křídla, které by se mohlo stát pouhým přílepkem pravice.¹⁷³ Odmítá rovněž individuální účast na pravicových protivládních demonstracích, nejprve je podle něj potřeba vytvořit ideově pevnou iniciativu, která bude až následně schopna sebevědomě navazovat vztahy s jinými opozičními subjekty.¹⁷⁴

Konkrétní podobu plebejského spojení je těžké identifikovat, Stropnický formuluje své požadavky s velkou neurčitostí. Hlavní šanci levice spatřuje Stropnický v protestu a mobilizaci „tady a teď“.¹⁷⁵ Kritickou dobu, kterou vyvolala ruská invaze na Ukrajinu, je

¹⁶⁶ Stropnický, „Obnova plebejského spojení“.

¹⁶⁷ Matěj Mětelec, „Budoucnost bez emancipace?“, A2 14–15/2021, <https://www.advojka.cz/archiv/2021/14-15/budoucnost-bez-emancipace>.

¹⁶⁸ Chantal Mouffe, *For a Left Populism* (London: Verso, 2018).

¹⁶⁹ Stropnický, „Proti svobodě postavit spravedlnost“, s. 81.

¹⁷⁰ Stropnický, „Obnova plebejského spojení“.

¹⁷¹ Stropnický, „Obnova plebejského spojení“.

¹⁷² Matěj Stropnický, in Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 33:08–49:40.

¹⁷³ Stropnický, „Obnova plebejského spojení“.

¹⁷⁴ Matěj Stropnický, in Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 49:11.

¹⁷⁵ Matěj Stropnický, in Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas 33:10.

podle něj třeba využít k iliberální iniciativě, která nemusí mít nutně podobu zkosnatělé politické strany, hlavní je, aby byla schopna reagovat rychle.¹⁷⁶ Stropnický tuto svou vizi propojení pracující většiny pocítující odpor vůči válce a radikalizace socialistických požadavků (v populisticky antiestablishmentovém smyslu) uskutečňuje v iniciativě Mír a spravedlnost, která vznikla v lednu roku 2023 a požaduje v ní ukončení podpory Ukrajiny ze strany české vlády s důrazem na ekonomické dopady války pro Evropu.¹⁷⁷

Nejednoznačnost a mlhavost této pozice českého iliberálně levicového proudu je pravděpodobně možné vysvětlit dalšími politickými ambicemi samotného Matěje Stropnického a širším spektrem spolupráce s politickými stranami, které se mu nabízejí a možná stále nabízejí. Náповědou zůstává, že to bude „spojenectví plebejské, se vši morální nečistotou, co taková aliance přináší“.¹⁷⁸

Rekonstruovaný socialismus

Doba přechodu

Třetí ze zkoumaných pozic českého iliberálně levicového proudu vychází z postojů, které v českém veřejném prostoru zaujímá filozof Michael Hauser. Ten v roce 2001 založil spolek pro rozvíjení levicového myšlení v Česku Socialistický kruh (SOK),¹⁷⁹ byl jeho dlouholetým předsedou a dodnes je jeho aktivním členem.

Hauser v popisu současného světa vychází, v návaznosti na Antonia Gramsciho a Alaina Badioua, z pojmu *interregnum*. Rozlišuje dvě periody interregna: jednu v post-revolučním období do finanční krize roku 2008, druhou od tohoto období do současnosti.¹⁸⁰ Interregnum v Hauserově pojetí představuje „konceptuální rámec pro interpretaci neoliberalismu a postmodernismu“, které ve své smíšené podobě dominovaly prvnímu postrevolučnímu období¹⁸¹ a spolu s liberální demokracií tvořily propojený celek, který se Hauser pokusil vystihnout metaforou boromejského uzlu.¹⁸² V současné době přechodu dochází podle Hausera ke ztrátě jejich dominantního postavení a specifickému mutování.¹⁸³

¹⁷⁶ Matěj Stropnický, in Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas 33:40.

¹⁷⁷ Viz znění výzvy na oficiálních webových stránkách, <https://miraspravedlnost.cz/vyzva>. Jedním ze signatářů výzvy je i Petr Drulák.

¹⁷⁸ Stropnický, „Obnova plebejského spojenectví“.

¹⁷⁹ Viz oficiální webové stránky spolku, <https://sok.bz>.

¹⁸⁰ Hauser, *Doba přechodu*, s. 17.

¹⁸¹ Hauser, *Doba přechodu*, s. 17–19.

¹⁸² Michael Hauser, „Rozlomená jednota liberální demokracie: K původu nových populismů“, in Joseph Grim Feinberg, Michael Hauser a Jakub Ort, *Politika jednoty ve světě proměn* (Praha: Filosofie, 2021).

¹⁸³ Hauser, *Doba přechodu*, s. 19.

Neoliberalismus se podle něj proměnil do „radikálně individualizovaného kapitalismu hodnot“.¹⁸⁴ Postmodernismus pak podle Hausera zmutoval do „sociální paralogie“, v rámci které dochází k roztržení společnosti do uzavřených diferencovaných komunit.¹⁸⁵ Zaujetí postmodernismem sehrává obecně v Hauserově myšlení důležitou úlohu. Trvá na jeho nadvládě v předešlém interregnu a v několika publikacích¹⁸⁶ sice rozvíjí hypotézu postmoderního „konce“, ten však kvůli údajné próteovské a promiskuitní povaze jeho vzorců (spojují se s různými pojmy, vizemi či ideologiemi)¹⁸⁷ znamená pouze zmutování do rozličných podob (např. do institucionální, neoliberální nebo identitární mutace).¹⁸⁸ Zvláště ve svých dřívějších textech používal Hauser pojem postmodernismus pejorativně a vysvětloval na jeho základě pestrou škálu soudobých negativních jevů (od volebního spotu Petra Zelenky *Přemluv bábu*¹⁸⁹ přes současný režim v Rusku¹⁹⁰ až po reakce na zemětřesení na Haiti¹⁹¹). Hauser ve svých dřívějších textech rovněž odmítal levicovou formu klasického populismu,¹⁹² ve své novější koncepci *metapopulismu*,¹⁹³ který podle něj v době přechodu nahrazuje liberálně demokratický politický rámec současné společnosti, však identifikuje také univerzalisticky emancipační populistickou podobu možného sjednocování.¹⁹⁴

Hlavní objekt negace se v této pozici od předchozích dvou do značné míry odlišuje. Hauser jádro problému zasazuje do „ideologie současného *zombie kapitalismu*“.¹⁹⁵ V marxistické tradici tímto pojmem vyjadřuje sebedestruktivní charakter kapitalismu, který se jako „oživlá mrtvola“ vymyká kontrole moci veřejné.¹⁹⁶ Ten se v současnosti vy-

¹⁸⁴ Hauser, „Rozlomená jednota“, s. 138–139.

¹⁸⁵ Hauser, „Rozlomená jednota“, s. 142.

¹⁸⁶ Srov. Hauser, *Doba přechodu* nebo Feinberg et al., *Politika jednoty*.

¹⁸⁷ Hauser, *Doba přechodu*, s. 200–202.

¹⁸⁸ Hauser, *Doba přechodu*, s. 200.

¹⁸⁹ Michael Hauser, „Přemluv bábu‘ jako lekce postmodernismu“, *Deník Referendum* 30. 4. 2010, <https://denikreferendum.cz/clanek/3256-premluv-babu-jako-lekce-postmodernismu>.

¹⁹⁰ Hauser, „Rozlomená jednota“.

¹⁹¹ Michael Hauser, „Zemětřesení na Haiti s Voltairem“, *Deník Referendum* 15. 1. 2010, <https://denikreferendum.cz/clanek/1099-zemetreseni-na-haiti-s-voltairem>.

¹⁹² Srov. Michael Hauser, „ODS jako učitelka socialismu“, *Deník Referendum* 16. 4. 2010, <https://denikreferendum.cz/clanek/2958-ods-jako-ucitelka-socialismu>.

¹⁹³ Hauser, „Rozlomená jednota“, s. 152.

¹⁹⁴ Hauser, „Rozlomená jednota“, s. 157.

¹⁹⁵ Michael Hauser, „Nejde o liberalismus, nýbrž o ideologii zombie kapitalismu. Replika na Petra Drláka“, *!Argument* 3. 8. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=44448>.

¹⁹⁶ Michael Hauser, *Kapitalismus jako zombie neboli Proč žijeme ve světě přízraků* (Praha: Rybka Publishers, 2013), s. 7.

značuje dobýváním fiktivního kapitálu¹⁹⁷ hyperburžoazií¹⁹⁸ a vytvořením vykořisťované prekarizované vrstvy s nerovným socioekonomickým postavením.¹⁹⁹ Od ideologie zombie kapitalismu odvíjí politickou, ekonomickou a kulturní třídu²⁰⁰ i s výše nastíněnými formami jejího přechodu. Na rozdíl od Druláka i Stropnického tedy odmítá existenci jednolitého liberalismu, jehož složky by nebyly navzájem oddělitelné.²⁰¹ Kritizuje Druláka za idealizaci pravicových konzervativců a demonizaci liberálů, vede podle něj k prohlubování nežádoucích kulturních válek.²⁰² Ideologii zombie kapitalismu podle Hausera nastolili nejen liberálové, ale také pravicoví konzervativci.²⁰³

Drulákovi Hauser rovněž vyčítá mylný výklad Benoista i Michéy, ve kterém se podle něj projevuje Drulákův antikomunismus (ne nepodobný tomu pravicově liberálnímu) namířený proti domněle „elitářskému marxismu“, jehož existenci ve spojitosti s Marxem či Leninem Hauser odmítá.²⁰⁴ Michéu považuje za marxistického komunistu či socialistu navazujícího na tyto myslitele.²⁰⁵ S obdobnou mírou simplifikace však Hauser považuje u Michéy feminismus²⁰⁶ a ochranu menšin za základ při údajné²⁰⁷ konstrukci emancipačního socialistického subjektu.²⁰⁸

Podle Hausera se v současné době přechodu rozpadají liberální i konzervativní koncepty, což souvisí rovněž s absencí opozičního socialistického proudu.²⁰⁹ Současná

¹⁹⁷ Fiktivní kapitál definuje Hauser jako „vlastnický titul na budoucí výnos, který vzniknout může, ale také nemusí“. Michael Hauser, *Manifest socialistického hnutí* (Praha: Neklid, 2023), s. 47.

¹⁹⁸ Současnou hyperburžoazii od buržoazie Marxovy doby podle Hausera odlišuje bohatnutí fiktivním kapitálem bez přímého vztahu k reálné ekonomice a bezprostřední produkci zboží. Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 46–47.

¹⁹⁹ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 45–58.

²⁰⁰ Hauser, *Kapitalismus jako zombie*, s. 7.

²⁰¹ Hauser, „Nejde o liberalismus“.

²⁰² Michael Hauser, „Konzervativní revize socialismu. Polemika s Petrem Drulákem“, *!Argument* 18. 7. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=44014>.

²⁰³ Hauser, „Nejde o liberalismus“.

²⁰⁴ Hauser, „Konzervativní revize socialismu“.

²⁰⁵ Hauser, „Konzervativní revize socialismu“.

²⁰⁶ Michéa se sice vymezuje proti maskulinní dominanci, ve svém antiliberalismu ale např. odmítá existenci genderu jakožto výplod liberálního konstruktivismu. Srov. Michéa, *Tajnosti levice*, s. 46 a 109.

²⁰⁷ Přiznat Michéovi tuto ambici je podle nás sporné, přes některé dílčí, ne příliš konkrétní návrhy považujeme jeho myšlení spíše za kritický diskurz.

²⁰⁸ Michael Hauser, „Plíživá konzervativní revoluce a neomarxismus“, *Salon Práva* 11. 8. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-michaela-hausera-pliziva-konzervativni-revoluce-a-neomarxismus-40332576>.

²⁰⁹ Michael Hauser, „Politika pevných identit“, in *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 103.

levice je podle něj rozdělena dvěma směry: antisystémovým a systémovým. V části antisystémového levicového proudu Hauser nachází socialistický emancipační potenciál antikapitalistických alternativ (např. alterglobalizační hnutí, Occupy Wall Street nebo Indignados).²¹⁰ Do tohoto proudu by však nejspíš zařadil také nekonkrétně definovaný „anarcholiberalní“ (či foucaultovský) proud, proti kterému se vymezuje a považuje ho za paranoidní (protože za vším vidí mocenské vztahy).²¹¹ Systémovou levici kooperující s kapitál-parlamentarismem (pojem A. Badioua mající označit současnou liberální demokracii) Hauser odmítá pro údajný rozchod s neprivilegovanými vrstvami.²¹²

Globální spojení pracujících

Iliberálně levicová pozice Michaela Hausera odkazuje přímo na socialistickou a komunistickou tradici přelomu 19. a 20. století, nazvali jsme ji proto *rekonstruovaným socialismem*. O doslovnosti této rekonstrukce svědčí Hauserova aktualizační parafráze Marxova a Engelsova *Komunistického manifestu*,²¹³ kterou pojmenoval *Manifest socialistického hnutí*.²¹⁴

Hauser považuje za subjekt politického jednání socioekonomickou třídu, jejíž pohyb je až druhotně uskutečňován v rámci národa nebo státu.²¹⁵ Úkol socialistů v současnosti spatřuje v etablování třídy tvořené prekariátem a námezdně pracujícími, která by svrhla panství hyperburžoazie a vydobyla politickou a ekonomickou moc.²¹⁶ Zavedené socialistické hnutí by následně mohlo vstupovat do širšího politického bloku, ve kterém by se proti ideologii zombie kapitalismu spojovalo také s antikapitalistickými liberály a konzervativci.²¹⁷

Sjednocená levice se podle Hausera musí zaměřit na dvě nejzásadnější témata současnosti, majetkovou a příjmovou globální nerovnost a klimatickou krizi.²¹⁸ Neměla by se přitom ale vzdát emancipačních egalitářských výdobytků spojení socialismu

²¹⁰ Hauser, „Politika pevných identit“, s. 103–104.

²¹¹ Jiří Hroník, „Firmy řízené zaměstnanci jako v ČSSR v době Pražského jara. Peníze všem. V EU vládne kapitál. Filozof Hauser o světě po koronakrizi“, *Parlamentní listy* 21. 5. 2020, <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Firmy-rizene-zamestnanci-jako-v-ČSSR-v-dobe-Prazskeho-jara-Penize-vsem-V-EU-vladne-kapital-Filozof-Hauser-o-svete-po-koronakrizi-624481>.

²¹² Hauser, „Politika pevných identit“, s. 104.

²¹³ Friedrich Engels, Karl Marx, *Komunistický manifest* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970).

²¹⁴ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*.

²¹⁵ Michael Hauser, in Ondřej Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 25:23.

²¹⁶ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 62.

²¹⁷ Hauser, „Nejde o liberalismus“.

²¹⁸ Hauser, in Ondřej Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 27:50.

a liberalismu. Hauser vybízí k socialistickému feminizmu (dokonce k vytvoření nové identity)²¹⁹ a k ochraně menšin. Většinová společnost podle něj vyznává mix socialistických, liberálních a konzervativních hodnot,²²⁰ a není proto žádoucí některou z těchto ideologií rigidně odmítat.²²¹

Jak už bylo zmíněno, Hauser považuje klimatickou krizi za hlavní hrozbu současnosti. Odmítá užití pojmu antropocén, za destrukci planety podle něj nemůže přímá lidská činnost, ale „odlidštěná“ ideologie (zombie) kapitalismu.²²² Mírnění důsledků klimatické krize je podle něj potřeba provést radikální změnou ekonomického systému, který se vzepře zájmům oligarchické hyperburžoazie.²²³ Environmentalistická hnutí se mají spojit s pracující většinou²²⁴ a nastolit socialistický projekt zelené ekonomiky, který by v tomto novém zeleném průmyslu usiloval o plnou zaměstnanost.²²⁵

S tím souvisí Hauserův pohled na migraci: rasovou nesnášenlivost pracujících je podle něj třeba přetavit v hněv vůči vykořisťujícímu globálnímu kapitalismu, který je její hlavní příčinou.²²⁶ Pracující všech zemí (tedy včetně migrantů a příslušníků menšin) se mají spojit a vytvořit mnohonárodnostní a mnohoetnické socialistické hnutí, které bude usilovat o globální, rovnostářštější a svobodnější proměnu systému.²²⁷ Hauser se v návaznosti na Marxe odmítá ve své socialistické vizi spokojit s národními ambicemi a hranicemi vlasti,²²⁸ uznává ale opodstatnění národního rámce. Zároveň se zamítnutím nacionalismu se hlásí (rovněž v návaznosti na Badioua) k emancipačnímu patriotismu²²⁹ a zdůrazňuje význam dědictví specifické československé cesty k socialismu (např. u Bohumíra Šmerala), která umožňovala kombinovat národní emancipaci s proletářským internacionalismem.²³⁰

Hauserova socialistická vize poskytuje deset návrhů na podobu systémové změny, mezi které patří například progresivní zdanění kapitálového majetku, omezení dědickeho práva, politika plné zaměstnanosti nebo bezplatný přístup k veřejným službám.²³¹

²¹⁹ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 87.

²²⁰ Hauser, in Ondřej Pavelka, „Kvalitní levicová diskuze“, čas: 18:20.

²²¹ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 122.

²²² Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 71.

²²³ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 72–75.

²²⁴ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 76.

²²⁵ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 69.

²²⁶ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 104.

²²⁷ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*.

²²⁸ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 111.

²²⁹ Michael Hauser, „Plíživá konzervativní revoluce a neomarxismus“.

²³⁰ Hauser, „Politika pevných identit“, s. 107.

²³¹ Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 68–69.

V manifestu však nedochází k následnému rozvedení možnosti a podoby jejich realizace v té míře, aby se daly považovat za konkrétní. Hauser tak kompletně parafrázuje komunistický utopismus počátku minulého století, i když s dystopickou aktualizací týkající se klimatické krize. Konkrétní podoba politického sjednocení pracujících všech zemí, ke kterému Hauser explicitně vybízí,²³² tak zůstává otázkou. Vypořádání se zneužitím původního manifestu systémem autoritářských států (pro historii i budoucnost) rovněž.

Třídní determinismus

Kulturní války jako třídní boj

Předchozí pozice byly rozvíjeny s jistou mírou soustavnosti (přinejmenším Drulák a Hauser), podložené dlouhodobější aktivitou a vyústily v politickou praxi (přinejmenším Drulák a Stropnický, u Hausera spočívala praktická aktivita především v propagaci vlastního teoretického díla). Jednalo se také vždy o myšlení jednoho autora. V tomto případě budeme analyzovat příležitostný esej dvou autorů, kteří neměli pro dlouhodobou formulaci iliberálně levicových pozic ani zdaleka takový význam a jde o spíše ojedinělé vystoupení, nepodložené dlouhodobějším úsilím (a dokonce ani společnou politickou trajektorií obou spoluautorů). Jestliže jej zahrnujeme do naší rekonstrukce, činíme tak proto, že se domníváme, že v rozsáhlém polemickém eseji (vyšel na pokračování a má rozsah přes třicet normostran) autoři prezentovali další možnou a důležitou pozici v debatě.

Text reaguje na polemiku mezi Petrem Drulákem a Michaellem Hauserem, k níž došlo v momentě, kdy první jmenovaný vyzval ke spolupráci s (fakticky krajní) pravicí: vzhledem k tomu, že nepřítel je (liberální) střed, je třeba, aby se proti němu spojila levice i pravice.²³³ Jak jsme viděli, navázal na tuto výzvu organizační projekt spojení konzervativní levice s krajní pravicí. Michael Hauser v tento okamžik cítil potřebu veřejné distance, přičemž nejen zpětně deklaroval, že se autoři z okruhu Socialistického kruhu účastnili knihy *Budoucnost levice bez liberalismu* proto, aby polemizovali s její hlavní tezí.²³⁴ Jak jsme již viděli, v polemice také formuloval výzvu, aby levice opustila kulturní války.

Právě v tomto kontextu vstoupil do debaty filozof Petr Kužel, známý zejména knihou o Louisi Althusserovi, a výtvarník Dominik Forman, který se profilem především obhajobou nového pojetí socialistického realismu a kritikou zvýhodňování žen a dosud znevýhodněných etnických skupin v praxi výtvarných institucí.²³⁵ Oba se účastnili také knihy *Budoucnost levice bez liberalismu*. Petr Kužel se zde přihlásil k Michéově

²³² Hauser, *Manifest socialistického hnutí*, s. 124.

²³³ Drulák, „Pravolevé kleště“.

²³⁴ Hauser, „Konzervativní revize socialismu“.

²³⁵ Dominik Forman, „Jak se proměňují umělecké instituce. O politice identity, pseudoradikalizaci

argumentaci, ale odmítl její rámování Drulákem jako konzervativního socialismu, to podle něj znamenalo zneuznání specifčnosti socialismu jako třetí klíčové ideologie vedle liberalismu a konzervatismu.²³⁶ Forman zde refletoval posun levice zformované v bojích proti škrtům Nečasovy vlády k identitářským tématům.²³⁷

Ve svém společném eseji nazvaném leninsky „Co dělat?“ se Kužel s Formanem odrazili od výzvy k opuštění kulturních válek ze strany levice a pokusili se soustavně prozkoumat podmínky možnosti ukončení těchto konfliktů – průvodci jim tu byli především Lenin, Althusser, Lukács a zejména důkladné čtení Marxova *Osmnáctého brumairu Ludvíka Bonaparta*. V menší míře se opřeli také o některé současnější sociologické texty (zejména populární analýzu *Bobos* od Davida Brookse či *Návrat do Remeše* Didiera Eribona).²³⁸

Autoři hodnotili Hauserovu výzvu jako moralisticko psychologizující apel, který se mýlí s jádrem problému: kulturní války se nedějí kvůli chtění nebo nechťení svých aktérů, ale vzhledem k objektivním třídním podmínkám se dít musí. Postoje v kulturních válkách odrážejí třídní pozice. Zatímco střední vrstvy hájí skrze liberální postoje v kulturních válkách odklon od důrazu na ekonomické nerovnosti, pracující třída se bouří proti zvyšování svých životních nákladů, které řada kulturních válek přináší, právě tak jako proti ztrátě srozumitelnosti světa či „zkomolenin[ám]“, které ve jménu údajné emancipace přináší politicky korektní jazyk.²³⁹

Tyto podmínky souvisejí s vývojem levice – ta opustila dominantně třídní perspektivu a zaměření primárně na ekonomické vykořisťování. Namísto toho se individualizovala a vymezuje „proti všem formám útlu“, čímž jednak prokazuje naivní rozumění možností politické akce a touhu destruovat všechny základy „principu reality“ a represe konstituující společnost i jedince (slovy autorů: „Překonání ‚všech forem útlu‘ není radikální heslo, je to infantilní heslo.“).²⁴⁰ Ekonomika se stává – pokud je vůbec tematizována – jen jednou z mnoha sfér „útlu“, proti němuž nově pojatá levice bojuje.

Nová levice v souladu s potřebami kapitálu prosazuje destabilizaci, dekonstrukci všech dosavadních orientačních bodů a individualizaci. Prolnula se jak s liberálními hodnotami individualismu, tak s třídou, která má na jejich prosazení zájem. Ideově

a politické změně“, A2 22/2021, <https://www.advojka.cz/archiv/2021/22/jak-se-promenuji-umelecke-institute>.

²³⁶ Petr Kužel, „Proti liberalismu i konzervativismu za obnovu levice“, in *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 91–95.

²³⁷ Dominik Forman, „Levice v pasti systémové konformity“, in *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 111–115.

²³⁸ Dominik Forman a Petr Kužel, „Co dělat? Proměna levice a její taktika v současných společenských podmínkách (1. část)“, *!Argument* 23. 9. 2022, <https://casopisargument.cz/45534>; Dominik Forman a Petr Kužel, „Co dělat? Proměna levice a její taktika v současných společenských podmínkách (2. část)“, *!Argument* 26. 3. 2022, <https://casopisargument.cz/45598>.

²³⁹ Forman, Kužel, „Co dělat? (1. část)“.

²⁴⁰ Forman, Kužel, „Co dělat? (1. část)“.

a třídní autorům splývá do té míry, že dokonce navrhuji používat slovo „buržoazní“ jako náhradu slova „liberální“. Jako „buržoazní levici“ definují každou, pro niž nejsou ekonomické nerovnosti „*primárním* politickým tématem“, tedy i tu, která je staví na úroveň jiných témat.²⁴¹

Protože se levicovní liberálové stali frakcí buržoazie, její „servisní elitou“, hájí spolu s obecnými zájmy kapitálu své vlastní zájmy. Pro liberály je výhodné vnucovat svět, který odpovídá jejich hodnotám (a v němž mohou obsazovat výhodná místa „expertů na diverzitu“), pro kapitalismus je výhodnější řešit diverzitu než sociální nerovnosti, které dramaticky rostou. Liberalismem proměněná levice podle autorů tento rozpor ignoruje, prodchnutá třídním vědomím středních tříd a svou kolaborací s kapitálem.

Za těchto okolností je nejen nutné, že se budou dít kulturní války, ale také to, že levicově liberální inteligence bude na jejich „liberální“ straně, zatímco zájmy neprivilegovaných tříd budou na straně konzervativní. Neprivilegovaní mají legitimní zájem na stabilitě, jakákoli nestabilita zvyšuje jejich náklady na orientaci. Důsledky různých liberálních podob emancipace dopadají na různé třídy ve společnosti různě: zatímco příslušníci liberálních středních tříd mají i praktický, ekonomický zájem na prosazování liberálních hodnot, pro pracující třídy prosazení těchto hodnot často zvyšuje životní náklady. Je ovšem pozoruhodné, že citlivost autorů pro odlišné dopady politických a kulturních změn se zastavuje u kategorie tříd; autoři už (s výjimkou Formanova zaujetí pro diskriminované muže v uměleckých institucích) neřeší, co se stane, pokud se do zisků a ztrát z kulturních válek promítne gender nebo rasa. Třídy jsou navíc chápány převážně marxovskou optikou produktivismu: klíčovým aktérem je „pracující třída“, pokud se liberální levice zaměřila na „zbídačenou třídu (bezdomovců, narkomanů, žebráků, dlouhodobě nezaměstnaných atd.)“, je to zaměření „na místo pracující většiny“, přičemž již Marx odhalil toto zaměření svou analýzou „lumpenproletariátu“ jako slepou uličku.²⁴² (Autoři nejdou tak daleko jako on a namísto stigmatizace lumpenproletářských vrstev ukazují, že zaměření na pomoc jim vede od solidarity a politické akce k pouhé charitě.)

Je pozoruhodné, že autoři vnímají současnou debatu o klimatické krizi jako další kulturní válku, v níž mluví „buržoazní progresivistické levice“, „konkrétní ekonomické problémy pracujících rozpouštějí v absolutních problémech veškerého lidstva na planetě“.²⁴³ Autoři aproximují ze současné situace: jestliže jsme viděli zdražení elektřiny

²⁴¹ „Výraz ‚buržoazní‘ je jistě zprofanovaný a zastaralý, nicméně rehabilitace tohoto výrazu by mohla mít tu výhodu, že by rozkryla nesmyslnost tvrzení, která tak často slyšíme z progresivistického tábora (stačí si oba výrazy zaměnit): ‚Každá levice musí být především buržoazní!‘, ‚Kdo odmítá, aby levice byla buržoazní, je fašista!‘, ‚Neburžoazní levice není levice!‘ nebo ‚Bez buržoaznosti není emancipace!‘ Snad by pak i ti, kteří ztotožňují emancipaci s liberalismem, pochopili, jak absurdně jejich hesla zní.“ Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část)“.

²⁴² Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část)“.

²⁴³ Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část).“

v důsledku války na Ukrajině a jeho sociální důsledky, jaké důsledky na pracující třídu bude mít, pokud se prosadí další a vyšší zdražení v souvislosti s řešením klimatické krize? „Pracující jednoduše nemůže vyděsit hrozba toho, že mohou jednou strádat krizí klimatickou, oni jsou naopak oprávněně vystrašeni ekonomickými dopady, které na ně bude mít zavedení ekologických požadavků určených pro její řešení.“²⁴⁴ Vzhledem k tomu, že rolí levice je hájit zájmy pracujících, její postoj ke snahám o řešení klimatické krize musí být negativní.

Návrat k podstatám

Autoři identifikují „podstatu socialismu“ jako hájení zájmů (především ekonomických zájmů) neprivilegované většiny. Naopak „podstatu liberalismu“ nalézají u Johna Locka, patří k ní práva jedince, včetně práva na přisvojenou cizí práci (otroctvím nebo námezdní prací) a na její produkt. Pokud progresivisté spojili levice s liberálními hodnotami, pak „její [levice] podstatu dávno zahubili“.²⁴⁵

Třídní zájem tak v podání autorů není jen klíčem k aktuální politické pozici, ale také k „podstatám“ jednotlivých politických idejí. Jejich třídní situovanost v politickém prostoru zde ztrácí konkrétní historickou podmíněnost a stane se otázkou esence, již je třeba hledat a uskutečnit. Myšlenky a politické proudy se nemohou v konkrétní praxi proměňovat, jsou stíženy intencemi a historickým zakotvením svých původců jako prvotním hříchem.²⁴⁶ Právě díky identifikovatelným podstatám jednotlivých idejí můžeme říci nejen to, že se levice své podstatě odcizila, ale také to, že liberalismus je v jakékoli podobě v rozporu s levicí – mohou se snadno odkázat na jeho „podstatu“, definovanou skrze názory Johna Locka na vlastnictví a přisvojování cizí práce.

Liberalismus je tak *ze své podstaty* antagonistický socialismu a podle autorů je třeba, aby tento antagonismus byl uznán jako základ jakékoli budoucí smysluplné levicové aktivity. Demokratickému socialismu se tedy liberálové mohou přiblížit jen v té míře, v jaké sami přestanou být liberály. Pokud jde o levicové liberály, respektive celou „progresivní levice“, stěžují si autoři především na její „čím dál větší agresivitu“, předpokladem Hauserem adresované výzvy k zanechání kulturních válek na levice bylo „především zastavení útoků ze strany progresivní levice – minimálně (sic) vůči těm, kteří se z hlediska ekonomické politiky hlásí k levici“.²⁴⁷ Pokud uvážíme, že tento požadavek „zastavení útoků“ byl formulován v textu, který je jedním velkým rozsáhlým útokem vůči „progresivní levici“, je pozoruhodná nejen značně rozvinutá emoční cit-

²⁴⁴ Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část).“

²⁴⁵ Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část).“

²⁴⁶ Zde autoři následují absenci historické citlivosti, kterou u filozofa Louise Althussera výmluvně identifikoval ve svém polemickém eseji historik E. P. Thompson, *The Poverty of Theory or an Orrery of Errors* (London: Merlin Press, 1978).

²⁴⁷ Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část).“

livost materialistických autorů vůči politické kritice, ale také to, že se tento požadavek má týkat zjevně jen jedné strany.

Poměrně rigidní postoj k politickým idejím se nicméně v článku doplňuje se značnou flexibilitou v politické praxi, zejména pak v budování aliancí. Autoři vyzývají k budování socialistického hnutí, které má (jak jinak než ze své „podstaty“) pouze jednu klíčovou a nezměnitelnou charakteristiku: hájit ekonomické zájmy pracující většiny. Právě upřednostnění těchto zájmů oproti všemu ostatnímu je nejen klíčem k obnovení pravé podstaty socialismu z hlediska významu, ale také z hlediska časových priorit: Socialistické hnutí musí být rozvinuté mezi neprivilegovanými, napřed bude řešit téma ekonomických nerovností, teprve pak, v druhém kroku a s pevně zformovanou politickou identitou může snad jako už významná síla „přitahovat tu část liberálního spektra, pro niž bude levicovost důležitější než liberálnost“.²⁴⁸

Zde autoři opakují tezi Stropnického i s odkazem na „plebejské spojenectví“ a také dořikávají jeho taktickou myšlenku: je třeba „uzavírat taktická dočasná spojenectví a opouštět ta nevýhodná [...] spolupracovat s každým, s kým lze na ekonomické ose práce–kapitál prosazovat opatření ve prospěch pracujících na úkor kapitálu“.²⁴⁹ Takové vymezení dává novému subjektu značnou volnost ve volbě politických partnerů a zároveň tuto volnost jednoznačně usměrňuje. Zatímco autoři věnovali velkou část svého článku argumentaci, proč liberálové obecně a liberalizovaná levice konkrétně ekonomicky poškozují pracující (a podobným partnerem tedy být nemohou, nebo jen pokud se zřeknou své kritiky), toto vymezení umožňuje naprostou otevřenost nejen vůči konzervativnímu pólu kulturních válek, ale také vůči krajní pravici.

Asi i tato kombinace teoretické rigidity a taktické otevřenosti vedla k odlišným politickým trajektoriím obou autorů. Dominik Forman vstoupil do spolku Svatopluk a stal se zde „správcem“ jednoho z pěti „prutů“, jmenovitě prutu „Kultura“. Petr Kužel naopak do Svatopluku nevstoupil a zůstal politickým solitérem, který se veřejně profiluje především publicistickou dekonstrukcí „mýtu“ o nižších platech žen za stejnou práci.²⁵⁰

Závěrem

V českém prostředí se v posledním desetiletí zformoval kolem skupiny veřejných intelektuálů myšlenkový proud, který můžeme označit za levicový iliberalismus. Ač tento proud na první pohled může vypadat jednotně, analýza jednotlivých autorů umožňuje nalézt difference v teoretických východiscích, které se promítají i do odlišných politických rozhodnutí.

²⁴⁸ Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část)“.

²⁴⁹ Forman, Kužel, „Co dělat? (2. část)“.

²⁵⁰ Petr Kužel, „Jsou ženy za stejnou práci skutečně odměňovány méně než muži?“, *Lidovky.cz* 18. 8. 2022, https://www.lidovky.cz/orientace/platova-diskriminace-gender-pay-gap-platy-mzda-rovnost-pohlavi-gender.A220815_155742_ln_orientacer_ape.

Identifikovali jsme čtyři hlavní pozice a pojmenovali je *konzervativní socialismus*, *plebejské spojenectví*, *rekonstruovaný socialismus* a *třídní determinismus*. Současně s jejich náplní a vzájemnými odlišnostmi jsme zkoumali míru ovlivnění a projevené inovativnosti vůči francouzskému iliberalismu. Zajímalo nás rovněž, zda český iliberální levicový proud představuje svébytnou levicovou alternativu, nebo je jen variací pravicového iliberalismu. Odpovědi se nyní pokusíme u jednotlivých pozic shrnout a následně formulovat možná teoretická poučení pro levice.

Konzervativní socialismus reprezentovaný především Petrem Drulákem je obsahově nejrozvinutější a nejvýraznější pozicí zkoumaného proudu. Zároveň u něj lze spatřovat nejvýraznější ovlivnění francouzským iliberalismem. Drulákova východiska proto budeme rekonstruovat především v komparaci s tímto jeho vzorem.

S myšlením Alaina de Benoista a Jeana-Clauda Michéy propojuje Drulák (krom četných odkazů) negace liberalismu jako celku. Drulák liberalismus rekonstruuje skrze dva neoddělitelné komponenty: neoliberální ekonomickou pravici a kulturní progresivní levice, která se příklonem k liberalismu odvrátila od pracující většiny ve prospěch protekce menšin. Drulák proti tomuto paktu atlantických liberálních elit navrhuje vlastní koncepci konzervativního socialismu a pravolevého spojenectví s pravicovými iliberály, které by usilovalo o obnovení národní svrchovanosti.

S Alainem de Benoistem se Drulákova koncepce protíná zřetelněji. Oba liberální ideologii nahlízejí jako nový totalitarismus se zdrojem v západním monoteismu judeo-křesťanské a osvětské tradice. V Drulákově i Benoistově myšlení se objevuje téma prolínání politiky a spirituality, oba proti západnímu monoteismu vybízejí k polyteistickému obratu, který se projevuje také důrazem na diferenciovanou binaritu. S Michéou Drulák spojuje pozitivní postoj vůči etice daru.

Důležitou spojnicí mezi Drulákovým a Benoistovým iliberalismem tvoří pravolevé prolínání a uplatňování metapolitiky. Spolek Svatopluk stejně jako skupina GRECE odmítá přímý vstup do politiky, namísto toho se pohybuje na rovině ideového boje a deklaruje snahu o formulaci předpokladů politického programu. Spoluprací s krajní pravicí a fašistickými konotacemi (u spolku Svatopluk zesílené na rovině užité symboliky) se u obou projevují znaky rudohnědého spojenectví. Vzhledem k tomu, že představitelé Svatopluka v minulosti projevili výrazné politické ambice, můžeme si klást otázku, zda pro ně není oproti francouzskému vzoru omezení se na metapolitiku pouze dočasným a neuspokojivým řešením.

Odlišnost vůči francouzskému vzoru se u konzervativního socialismu projevuje nejvýrazněji v pojmání národní svrchovanosti. Její obnovení Drulák v pravolevé alianci prosazuje jako nezbytný prostředek k zachování demokracie. S Benoistovou vizí panevropského federalismu je však tento požadavek v silném rozporu. Důraz na pevnou jednotící národní identitu (bez akcentu na regionální odlišnosti) a na autonomii rozhodování na národní úrovni (tedy ne v rámci samosprávných regionů) představuje z Benoistova hlediska nepřijatelné jakobínské. Drulák sice s Benoistem spojuje negativní postoj vůči současné Evropské unii, jejich vize evropského uspořádání se však

liší. Oproti panevropskému federalismu Drulák prosazuje Evropu složenou z celoevropského pásma národních svrchovaných států, které by se následně dělilo do menších, vzájemně solidárních spojeneckých celků.

Spíše marginálnější odlišností zejména od zdrženlivého Michéy je Drulákovo rozsáhlé vyjadřování k rozličným tématům ve veřejném prostoru, které z něj aspoň na nějakou dobu udělalo hvězdného youtubera. Důležitějším poznatkem je, že konzervativní socialismus Petra Druláka je v některých otázkách pravicovější než jeho francouzský iliberální vzor. Na rozdíl od Michéy nezdůrazňuje Drulák ve svém iliberalismu kritiku neomezeného růstu. Namísto toho se profiluje klimaskepticismem a kritikou nejen „technokratického“ ekomodernismu, ale také vůle k nerůstu. Souhlasíme tak s Matyášem Křížkovským, že se Drulák od svého francouzského iliberálního vzoru odlišuje odmítáním environmentálního aktivismu a bagatelizací klimatické krize, jejíž řešení považuje za projekt atlantických neoliberálních elit. Oproti Michéovi a Benoistovi také Drulák ve své koncepci nepracuje s prosazováním subsidiárního nebo municipálního principu samosprávy (v případě Benoista regionální), který by se blížil radikálně demokratickému komunitarismu. Můžeme také souhlasit s Petrem Kuželem, že Drulák si pro své potřeby Michéovo myšlení nově zarámoval explicitním označením za „konzervativní“, což lze pokládat za posun, byť se oproti Kuželovi domníváme, že Drulák sice zastřel některé prvky Michéova myšlení a zdůraznil jiné, nehledal ale konzervativní postoje tam, kde vůbec nejsou, spíše je jednostranně zdůraznil a pojmenoval.

U Druláka lze také sledovat explicitní antimigrační étos (obdobný Benoistově) neporovnatelný s Michéou. Jedna z nejzásadnějších diferencí oproti francouzskému vzoru spočívá v antikomunistických prvcích Drulákova myšlení, ať už se jedná o despekt vůči hlavním marxistickým myslitelům (elitářství Marxe, Engelse a Lenina), nebo o pejorativní využívání pojmu neomarxismus (ve významu hegemonního a manipulativního doplňku liberalismu). Zakladatel Nové pravice Alain de Benoist po levicovém obratu nastíněném výše tyto antikomunistické prvky nevyužívá.

Drulákův konzervativní socialismus tak podle nás nelze označit za svébytnou levicovou alternativu vůči pravicovému iliberalismu. Nepředstavuje politickou a ekonomickou alternativu vůči kapitalismu, ale morální kritiku liberalismu, která umisťuje jádro politiky do hodnotových a kulturních sporů (např. důrazem na odmítání lidskoprávní koncepce jako celku nebo postulováním morálně nadřazených hodnot domnělého lidu nebo národa). Je pozoruhodné, že navzdory vlastní deklarované levicovosti se Drulák od představitele Nové pravice Benoista neodlišuje v hodnotách a vizích, ale především v důrazu na státní suverenitu, vůči níž má pravicový iliberál mnohem kritičtější postoj.

Další zkoumaná pozice, *plebejské spojení* Matěje Stropnického, je při bližším pohledu spíše variací konzervativního socialismu, přesto se mezi nimi dají nalézt drobné rozdíly. Objekt negace zůstává obdobný, není proto třeba ho znovu detailně shrnovat. Liberální levice se v tzv. foucaultovské revoluci odklonila kulturní identitární tematikou od lidu a měla by se navrátit k ekonomické problematice, která je však paradoxně definována především domnělými či skutečnými kulturními předsudky „plebejců“. Stropnický klade

velký důraz na levicový populismus, na jehož základě se má zformovat vize plebejského spojení, které by bylo tvořeno elektorátem nespokojeným se současným systémem, jež se momentálně přiklání k jiným antisystémovým alternativám (anarcho-pravicové a etatisticko-levicové). Svým rigidním antiliberalismem a nekonkrétními návrhy systémové antikapitalistické alternativy (u Stropnického dosahuje tato nekonkrétnost vysoké rétorické úrovně) se protíná s myšlením Benoista i Michéy. S oběma se rovněž zřetelně shoduje ve zdůrazňování populismu a politického štěpení na lid a elity, s Michéou pak také v apelu na lidovou mobilizaci a využívání příležitostí „tady a teď“. Konkrétní představu o jejich realizaci Stropnický představil v rámci své protiválečné iniciativy Mír a spravedlnost, která však zatím nemá jednotící efekt v širší společnosti. S Benoistem se Stropnický obdobně jako Drulák rozchází v přístupu k národní svrchovanosti.

Matěj Stropnický vlastní koncepci plebejského spojení nerozvíjí do té míry, aby bylo možné provést detailnější komparaci s francouzským iliberalismem. Přehlednější proto bude ukázat tři nejvýraznější odlišnosti vůči konzervativnímu socialismu Petra Druláka. Na rozdíl od něj považuje Stropnický klimatickou změnu za palčivý problém současnosti, řešit se však podle něj dá až po urovnání ekonomických nerovností zapříčiněných vykořisťující povahou liberálního kapitalismu. Oproti Drulákovi rovněž zaujímá opatrný postoj vůči levicovému spojení s konzervativní a krajní pravicí. Nejdříve je podle něj třeba pevně etablovat levicové hnutí, nebo alespoň levicovou iniciativu. Poslední diferencí jsou rozdílné způsoby realizace jejich konceptů. Zatímco Drulák uplatňuje metapolitický vzorec, Stropnický má viditelné politické ambice. Svěbytnou levicovou politickou alternativu však zatím nepředstavuje.

Podtext těchto tří rozdílů spočívá patrně v odlišné motivaci obou autorů. Drulákův obrat ke konzervativnímu socialismu je výsledkem světonázorového obratu, jehož součástí bylo napojení na Benoistovu filozofii nabízející vyřešit většinu klíčových politicko-filozofických otázek odpověďmi s přídechem mystiky. Stropnického formulace jsou výsledkem tázání po možném politickém úspěchu. Drulákova metapolitika má zdroj v intelektuálně-politické ambici, Stropnického opuštění některých levicových hodnot vychází ze snahy o politickou efektivitu.

Je otázkou, zda byla myšlenka zařadit do iliberálně levicového českého proudu i *rekonstruovaný socialismus* Michaela Hausera správná. Vzhledem k tomu, že byl rovněž formulován v přímém dialogu s vizí konzervativního socialismu a v rámci společného antiliberalního vystoupení, považujeme tuto počáteční volbu za obhajitelnou. Adjektivum iliberální je však u Hausera uplatnitelné jen velmi omezeně, objektem jeho negace je primárně ideologie (zombie) kapitalismu a druhotně postmodernismus. Na rozdíl od Druláka a Stropnického tak uznává rozložitelnost dílčích komponentů liberalismu a zaujímá smířlivější postoj k jeho politickým emancipačním výdobytkům. S Michéou (a do jisté míry i s Benoistem) ho spojuje odkaz k dědictví klasických socialistických myslitelů 19. a 20. století, s oběma francouzskými iliberálními intelektuály rovněž sdílí jádro kritického pohledu na liberalismus, byť ho následně rozvíjí mnohem flexibilněji. S Benoistem a Michéou Hauser sdílí pozitivní postoj k environmentálním hnutím, která

se podle něj mají v globálním měřítku spojit s pracující většinou na cestě za svržením hyperburžoazie a dobytím politické a ekonomické moci socialisty.

Otázka, do jaké míry je Hauserova pozice inovativní vůči Michéovi, nemůže být v rámci tohoto textu uspokojivě zodpovězena. Musela by se reformulovat a úžeji zaměřit na vztah Michéy k učení Karla Marxe, vůči kterému není Hauser inovativní téměř vůbec (kromě aktualizací, které se týkají klimatické krize, uznání významu národa a explicitního pojmenování genderové socialistické identity). V tomto nároku na emancipační univerzalismus lze však minimálně nalézt přímý rozpor s Benoistovou koncepcí. Z naší analýzy rozhodně nevyplývá, že by byl rekonstruovaný socialismus Michaela Hausera variací pravicového iliberalismu. Vykazuje znaky svébytné levicové pozice, ovšem předminulého století. V analogii k původně ironickému, ale už zažitému označení jednoho proudů v konzervativismu můžeme tento přístup označit jako *paleomarxismus*.

To samé lze v zásadě říct i o polemické pozici, kterou jsme označili jako *třídní determinismus*. Jakkoli jeden z jejích reprezentantů příležitostně pracoval s Benoistovými myšlenkami a stal se účastníkem uskupení založeného na pravolevém prolínání, celková argumentace pro zásadní vymezení vůči liberalismu nečerpá z Benoista, ale spíše z vlastní třídní analýzy a z představy o „podstatách“ různých idejí. Argumentace pro postavení se na stranu konzervativního tábora proti liberálnímu nevychází v tomto případě z politického konzervativismu, ale z konzervativního přístupu k vlastní politické identitě a intelektuálním zdrojům.

Což nás přivádí k obecnější otázce: Jaký je vztah českých levicových iliberalů k levicové tradici? Pokud jde o Petra Druláka, můžeme v řadě ohledů identifikovat analogické gesto, jaké v dějinách levicového myšlení reprezentuje Georges Sorel: posun od materialistické kritiky kapitalistických *struktur* k morální kritice buržoazních *vrstev* a liberálních *idejí*. Tento posun má přitom v Drulákově případě i analogický výsledek jako u Sorela: propojení levice s krajní pravíci v útoku na liberální „střed“. Zatímco v případě Sorela byly podobné amalgame jedním z historických zdrojů fašismu,²⁵¹ u Druláka se patrně jedná o intelektuální komplement přesunu části politických elit z neúspěšné sociální demokracie směrem k úspěšnější krajně pravicové SPD Tomia Okamury.

Matěj Stropnický a Michael Hauser odmítli Druláka na této cestě následovat. I jejich kritika je ovšem navzdory deklarativnímu materialismu ideocentrická, jejich vztah k levicové tradici spočívá především v hledání momentu, kdy se levicová tradice pokazila. V obou případech jde o dlouhá sedmdesátá léta a vliv autorů jako Michel Foucault. Oba autoři tak sdílejí důraz na ideje. V případě Stropnického je to negace liberalismu a potřeba zúčtovat s dědictvím postfoucaultovské levice, v případě Hausera silné zaujetí postmodernismem, které hraničí s resentimentem.

Petr Kužel a Dominik Forman se pokusili vstoupit do debaty se silným materialistickým argumentem, zdůrazňujícím třídní vázanost idejí. Je nicméně pozoruhodné, že

²⁵¹ Sternhell, Sznajder, Asheri, *The Birth of Fascist Ideology*.

dokonce i v jejich třídně deterministickém pohledu jsou tím hlavním ideje a rétorika textu je zlobně moralistická. Ani s větším důrazem na „materiální základnu“ a pozici společenských vrstev autoři neopustili důraz na morální kritiku buržoazie a ideocentrickou kritiku liberalismu. Materialistická kritika se stává především rétorikou, způsobem pro obzvlášť ostrou formulaci morálních obvinění ze zraedy levice. Snadno přitom získává formu delegitimizace jakéhokoli argumentu, který jen skrývá třídní zájem.

Iliberální pozice téměř vždy konverguje s konzervativním postojem. V některých případech jde o konzervativismus politický, přihlášení se ke konzervativnímu pólu kulturních válek, ať už v alianci s pravicovými konzervativci a krajní pravicí, nebo bez ní. I tam, kde se od konzervativního politického postoje distancuje, je patrná konzervativní optika vůči vlastní pozici, která je vnímána především jako tradice. To je v kontrastu s marxistickým důrazem na pokrok.

S Marxem je ovšem v rozporu také konzervující přístup a identifikace s bezprostředními zájmy pracujících. Marxismus je ve své původní formulaci dynamický. Marx a Engels nechtěli bojovat za okamžitý zájem dělníků na zachování světa, jak jej dělníci znali, s jeho orientačními body v konzervativních institucích. Naopak – oslavili rozpad starého světa, který kapitalismus způsobil, vymaňování z dosavadních identit a proměnu ustálených vzorců. Konzervativní podmínky chtěli zničit, někdy v alianci s „pokrokovou buržoazií“. Pro kapitalistické vykořisťování našli jediné slovo omluvy: a sice, že je zároveň vykořisťováním, vymaňováním proletářů z dosavadních podmínek, prvním krokem revoluce, jejímž výsledkem bude nový svět. Ač paleomarxisté Hauser, Kužel a Forman deklarují věrnost marxismu až do jednotlivých formulací, zbavují jej jeho základní filozofické a politické pružiny. Namísto autenticky marxistické pozice, o níž si představují, že ji zastávají, nabízejí některé z možných postmarxistických pozic.

Tím nechceme říct, že by měl levice zachránit „návrat“ ke „skutečnému marxismu“. Domníváme se ale, že pro dnešek mohou být bezpochyby inspirativní dva marxovské přístupy: první (jemuž se ovšem sám Marx ve svých polemických textech mnohokrát zpronevěřil) spočívá v tom, že namísto pouhé polemické negace je třeba názor, který negujeme, dialekticky překonat, pojmout jeho přínosné prvky do vlastní intelektuální či praktické stavby. Namísto iliberalismu, který staví svou identitu na úporném negování liberálních postojů, je takovým přístupem dialektické překonání, jež zahrne ty osvobozující momenty liberalismu, které jsou platné i pro naši současnost.

Tím druhým je historický materialismus. Levice musí zhodnotit materiální proměny, které se celkem drasticky týkají životního prostředí. Musí do sebe také integrovat vhledy, které přináší materiálnost feministických, LGBT či antirasistických požadavků. Představa, že si z jejich hodnocení nic neodnese a spojí se v alianci s konzervativci nejen v jiných politických postojích, ale i v popírání významu environmentální přeměny a feministických a antirasistických bojů, znamená uložit levicové myšlení do muzea.

Lze si nicméně z teoretických impulsů iliberální levice odnést i pozitivní poučení? Nabízíme na závěr tři.

Levice potřebuje znovu promyslet národ a národní kulturu jako jeden z důležitých komunikačních uzlů a klíčový prostor demokratické politiky. Ne proto, aby jej nostalgicky adorovala nebo se jej pokusila „vzkřísit“ v alianci s národními konzervativci, ale aby k němu našla svůj vlastní vztah. Inspirací mohou být například mexičtí zapatisté, kteří zahrnuli rekonstrukci některých mexických národních mýtů do čtyřúrovňové strategie (rozvíjené zároveň na lokální úrovni ve spojení s rehabilitací menšin, které dominantní mexická identita potlačovala a diskriminovala – např. skrze nové ocenění mayských jazyků –, na regionální úrovni, kde zapatisté reagovali na porážky latinoamerické levice, a na globální úrovni, na níž zapatisté inspirovali síť podpory a alterglobalizační hnutí). Národ jako prostor komunikace se může stát primárně prostorem zahrnutí různých perspektiv, pokud bude levice cíleně prosazovat jeho inkluzivní a sebekritické pojetí,²⁵² pokud jej bude vnímat jako jednu z úrovní komunikace mezi jinými a pokud jej ubrání jak proti liberální a někdy také levicové přezíravosti, tak (a to je mnohem důležitější) vůči takovým pojetím národa, která zdůrazňují jeho exkluzivitu a nadřazenost nad jinými identitami.

V kulturních konfliktech je třeba vidět materiální zájmy. Zároveň je třeba vidět je nikoli staticky, ale otevřené redefinicím, které přinášejí feministické, antirasistické, environmentální a jiné sociální boje. Zájmy nejsou klíče k podstatám, ale k dynamikám. Levicovou odpovědí na tyto dynamiky není přitakat definici situace ze strany konzervativních sil a postavit se na jejich stranu, ale rozvíjet sociální konflikty a prosazovat v nich své definice situace.²⁵³

Různé formy útlaku mají nejen svůj vlastní obsah, ale i formu. Odpor proti „všem formám útlaku“ je důležitý rámec, kterého se levice může jen těžko vzdát. Je to ale zároveň příliš homogenizující rámec. Vést debaty o tom, zda je prvotní a nejdůležitější útlak založený na genderu, rase, třídě, nepřijetí sexuální orientace či destrukci přírody, může velmi snadno směřovat k absurditě – k přehlížení *různosti* reálných situací, v nichž tyto druhy útlaku vytvářejí svébytné konstelace a získávají různý význam. K rozumnému reálným situacím potřebujeme vidět různé druhy útlaku v reálných kombinacích.

Obrana specifičnosti třídního útlaku má přesto význam – ne kvůli jeho jedinečnosti, ale jako připomínka toho, že *každá* podoba útlaku má svůj specifický tvar a formu, které určují jejich dynamiku. Část této odlišnosti popsala Nancy Fraser dichotomií přerozdělení vs. uznání.²⁵⁴ Zatímco zneuznanou identitu chceme často potvrdit a osla-

²⁵² V českém kontextu tak soustavně činí např. Milena Bartlová.

²⁵³ Příkladem může být reflexe Graff a Korolczuk, které namísto reagování na konzervativní kampaň proti „genderové ideologii“ zvolily organizování akcí na podporu samoživitelek jako potenciálně inkluzivní sociální boj. Viz Karlberg, Eva, „Is it the swan song of patriarchy, or the beginning of a new ice age? Interview with Agnieszka Graff and Elżbieta Korolczuk“, *Baltic worlds* 7. 3. 2018, <https://balticworlds.com/is-it-the-swan-song-of-patriarchy-or-the-beginning-of-a-new-ice-age/>.

²⁵⁴ Fraserová, Nancy, Honneth, Axel, *Přerozdělování nebo uznání?* (Praha: Filosofia, 2004).

vit, ekonomické vykořisťování chceme oslabit a odbourat. Najít formu pro vzájemnou komunikaci mezi různými formami útlaku je náročný úkol: dominantní podoby interseksionismu, které se o to pokoušejí, často sklouzávají do odškrtnutí osobních privilegií a znevýhodnění jako v excelové tabulce, jak upozorňují Gergely Csányi a Eszter Kováts.²⁵⁵ To vede k nahrazení strukturalistického pohledu na útlak a kolektivního boje proti němu k individualizované perspektivě, sčítání znevýhodnění v rámci soutěže jednotlivců o uznání či kompenzaci.

Podobné přístupy mají také tendenci ignorovat odlišnou dynamiku různých podob útlaku, homogenizovat jejich obraz a sugerovat relativně snadnou vzájemnou srovnatelnost a převoditelnost. Důrazy konzervativních socialistů a paleomarxistů na specifickou třídní útlak tak lze pochopit i jako impuls k tomu rozumět vztahu mezi podobami útlaku s větším respektem k jejich specifčnosti.

Seznam zdrojů

- Bar-on, Tamir. *Rethinking the French New Right: Alternatives to Modernity*. London: Routledge, 2013.
- . „The French New Right: Neither Right, nor Left?“ *Journal for the Study of Radicalism* 8, č. 1 (2014), s. 1–44.
- . *Where Have All The Fascists Gone?* London: Routledge, 2016.
- Barša, Pavel. „Dobývat se do otevřených dveří. Spustí vydání Michéovy knihy konzervativní revoluci na české levici?“ *Novinky* 24. 3. 2020, <http://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-pavla-barsi-dobyvat-se-do-otevrenych-dveri-spusti-vydani-micheovy-knihy-konzervativni-revoluci-na-ceske-levici-40317234>.
- Behrenrent, Michael C. „France’s Anti-Liberal Left“. *Dissent* 2019, <https://www.dissentmagazine.org/article/frances-anti-liberal-left>.
- . „An Interview with Jean-Claude Michéa“. *Dissent* 7. 6. 2019, https://www.dissentmagazine.org/online_articles/an-interview-with-jean-claude-michea.
- Benoist, Alain de. „Praxe nové inkvizice. Výroční přednáška na kongresu GRECE 1998“. *Distance* 2012, <https://www.distance.cz/ro%C4%8Dn%C3%ADk-2012/1-%C4%8D%C3%ADslo/praxe-nov%C3%A9-inkvizice>.
- . *Le Moment populiste – Droite-Gauche, c’est fini!* Paris: Pierre-Guillaume de Roux, 2017.
- . *Contre le libéralisme: La société n’est pas un marché*. Monaco: Rocher, 2019.
- . „Umírněná kritika suverénismu“. In *Svrchovanost: zprava i zleva*. Ed. Petr Drulák, s. 317–353. Praha: Dauphin, 2022.

²⁵⁵ Csányi, Gergely, Kováts, Eszter, „Intersectionality – time to rethink“, *Social Europe* 16. 9. 2020, <https://www.socialeurope.eu/intersectionality-time-for-a-rethink>.

- Benoist, Alain de, Champetier, Charles. *Manifesto for a European Renaissance*. London: Arktos Media, 2012.
- Blaha, Ľuboš. *Antiglobalista*. Bratislava: VEDA – Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2018.
- Budoucnost levice bez liberalismu*. Ed. Petr Drulák, Jan Keller, Matěj Stropnický a Ilona Švihlíková. Praha: Masarykova demokratická akademie, 2021.
- Buet, Pierre, Feder, J. Lester. „The Man Who Gave White Nationalism A New Life“. *Buzz Feed News* 26. 12. 2017, <https://www.buzzfeednews.com/article/lesterfeder/the-man-who-gave-white-nationalism-a-new-life>.
- Bystro. „Ékologia Kultúra Komunita. Introduction“. <https://www.bystro.org/en/degrowth-2/introduction>.
- Camus, Jean-Yves. „Alain Benoist and the New Right“. In *The Key Thinkers of the Radical Right*. Ed. Mark J. Sedgwick. Oxford: Oxford University Press 2019, s. 73–90.
- Císař, Ondřej. „Kudy z krize? Komunitarismus proti liberalismu po česku“. *Sociologický časopis* 51, č. 1, 2015, s. 153–162.
- Csányi, Gergely, Kováts, Eszter. „Intersectionality – Time to Rethink“. *Social Europe* 16. 9. 2020, <https://www.socialeurope.eu/intersectionality-time-for-a-rethink>.
- Ditrych, Ondřej. „Na ztracené vartě české disciplíny mezinárodních vztahů“. *Mezinárodní vztahy* 57, č. 4, 2022, s. 135–145.
- Dostál, Vratislav. „Levice desítky let kolaboruje se systémem, říká Matěj Stropnický“. *Info.cz* 10. 3. 2020, <https://www.info.cz/zpravodajstvi/cesko/levice-desitky-let-kolaboruje-se-systemem-rika-matej-stropnický>.
- Drulák, Petr. „Přestaňme dohánět, začněme tvořit! Budoucnost českého oboru mezinárodních vztahů“. *Mezinárodní vztahy* 44, č. 3, 2009, s. 95–109.
- . *Politika nezájmu: Česko a Západ v krizi*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012.
- . „O politicích a prorocích“. *Salon Práva*. 24. 4. 2013, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-petr-drulak-o-politicich-a-prorocich-188633>.
- . „Shoda hledaná v dialogu“. A2. 23/2014, <https://www.advojka.cz/archiv/2014/23/shoda-hledana-v-dialogu>.
- . „Lidská práva v zahraniční politice aneb od snění k naivitě. A zpět?“ *Deník Referendum*. 7. 12. 2014, <https://denikreferendum.cz/clanek/16575-lidska-prava-v-zahranicni-politice-aneb-od-sneni-k-naivite-a-zpet>.
- . „Za socialistický Západ!“ In *Sametová budoucnost?* Ed. Petr Agha, Petr Drulák. Praha: Masarykova demokratická akademie, 2019, s. 89–106.
- . „Poručíme větru, dešti?“. *Salon Práva* 23. 3. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-petra-drulaka-porucime-vetru-desti-40317237>.
- . „Chvála konzervativního socialismu“. *A2larm* 23. 3. 2020, <https://a2larm.cz/2020/03/chvala-konzervativniho-socialismu>.

- . „Obrana konzervativního socialismu“. *Deník Referendum* 9. 4. 2020, <https://denikreferendum.cz/clanek/31041-obrana-konzervativniho-socialismu>.
- . „Útěk před spravedlností“. *Salon Práva* 28. 4. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-utek-pred-spravedlnosti-polemicky-esej-petra-drulaka-40321518>.
- . *Podvojný svět*. Praha: Academia, 2022.
- . „Proč by se měl konzervativce bavit s levicí?“. *Rádio Universum* 2. 7. 2022, <https://www.radiouniversum.cz/petr-drulak-proc-by-se-mel-konzervativce-bavit-s-levici>.
- . „Úvod“, in in *Svrchovanost: zprava i zleva*, s. 9–21. Praha: Dauphin, 2022.
- . „Svrchovanost ve střední Evropě“, in *Svrchovanost: zprava i zleva*, s. 48–72. Praha: Dauphin, 2022.
- . „Pravolevé kleště“. *!Argument* 7. 7. 2022, <http://casopisargument.cz/?p=43772>.
- . „Marxismus a liberalismus bez nostalgie: Odpověď Michaelu Hauserovi“. *!Argument* 25. 7. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=44202>.
- . In Kolektif. „Drulák / Švihlíková / Semín – Trialog o svrchovanosti / Debatní klub“. *Youtube* 6. 3. 2023, https://www.youtube.com/watch?v=rzLxa-nfXtQ&ab_channel=KOLEKTIF.
- . In Xaver live. „Profesor Petr Drulák | Xaver s hostem“. *Youtube* 26. 3. 2023, https://www.youtube.com/watch?v=u4E3Z2bc4j0&ab_channel=XaverLive.
- Drulák, Petr, Keller, Jan. „Proč konzervativní socialismus?“ *Deník Právo* 14. 5. 2020, https://masarykovaakademie.cz/drulak-keller-proc-konzervativnisocialismus/?_gl=1*k937y0*_up*MQ.*_ga*MjEwMjIxOTk3MS4xNjg4ODEzNjQ4*_ga_YTVRB12EWE*MTY4ODgxMzY0Ny4xLjAuMTY4ODgxMzY0Ny4wLjAuMA.
- Drulák, Petr, Jean-Claude Michéa. „Konzervativní socialista“. In Michéa, Jean-Claude, *Tajnosti levice: Od ideálu osvícenství k triumfu neomezeného kapitalismu*. Praha: Masarykova demokratická akademie, 2019, s. 5–19.
- Eggers, Nicolai von. „Federalist fascism: The new right and the French Revolution“. *Fascism* 10, č. 2 (2021), s. 298–322.
- Engels, Friedrich, Marx, Karl. *Komunistický manifest*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.
- Forman, Dominik. „Jak se proměňují umělecké instituce. O politice identity, pseudoradikalizaci a politické změně“. *A2* 22/2021, <https://www.advojka.cz/archiv/2021/22/jak-se-promenuji-umelecke-institute>.
- . „Levice v pasti systémové konformity“. In *Budoucnost levice bez liberalismu*. Ed. Petr Drulák, Jan Keller, Matěj Stropnický a Ilona Švihlíková. Praha: Masarykova demokratická akademie, 2021, s. 111–115.
- . „Lidská práva jako politický kýč“, in Petr Drulák (ed.), *Lidská práva zprava i zleva/Ludské práva sprava aj zľava* (Praha: Dauphin 2023).
- Forman, Dominik, Kužel, Petr. „Co dělat? Proměna levice a její taktika v současných

- společenských podmínkách (1. část)". *!Argument* 23. 9. 2022, <https://casopisargument.cz/45534>.
- Forman, Dominik, Kužel, Petr. „Co dělat? Proměna levice a její taktika v současných společenských podmínkách (2. část)". *!Argument* 26. 9. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=45598>.
- Fraser, Nancy. *Cannibal Capitalism: How our System is Devouring Democracy, Care, and the Planet and What We Can Do About It*. London: Verso, 2022.
- Fraserová, Nancy, Honneth, Axel. *Přerozdělování nebo uznání?* Praha: Filosofia, 2004.
- Giroux, Matthieu, Alain de Benoist. „Le libéralisme met la liberté au service du seul individu". *Philitt* 28. 3. 2019, <http://philitt.fr/2019/03/28/alain-de-benoist-le-liberalisme-met-la-liberte-au-service-du-seul-individu>.
- Hauser, Michael. „ODS jako učitelka socialismu". *Deník Referendum* 16. 4. 2010, <https://denikreferendum.cz/clanek/2958-ods-jako-ucitelka-socialismu>.
- . „Přemluv bábu jako lekce postmodernismu". *Deník Referendum* 30. 4. 2010, <https://denikreferendum.cz/clanek/3256-premluv-babu-jako-lekce-postmodernismu>.
- . „Zemětřesení na Haiti s Voltairem". *Deník Referendum* 15. 1. 2010, <https://denikreferendum.cz/clanek/1099-zemetreseni-na-haiti-s-voltairem>.
- . *Kapitalismus jako zombie neboli Proč žijeme ve světě přízraků*. Praha: Rybka Publishers, 2013.
- . „Plíživá konzervativní revoluce a neomarxismus". *Salon Práva* 11. 8. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-michaela-hausera-pliziva-konzervativni-revoluce-a-neomarxismus-40332576>.
- . „Politika pevných identit". In *Budoucnost levice bez liberalismu*. Ed. Petr Drulák, Jan Keller, Matěj Stropnický a Ilona Švihlíková. Praha: Masarykova demokratická akademie, 2021, s. 103–110.
- . „Rozlomená jednota liberální demokracie: K původu nových populismů". In Feinberg, Grim Joseph, Michael Hauser, Jakub Ort, *Politika jednoty ve světě proměn*. Praha: Filosofia, 2021, s. 93–170.
- . *Doba přechodu: Tranzitivní ontologie a dílo Alaina Badioua*. Praha: Filosofia, 2021.
- . „Konzervativní revize socialismu. Polemika s Petrem Drulákem". *!Argument* 18. 7. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=44014>.
- . „Nejde o liberalismus, nýbrž o ideologii zombie kapitalismu. Replika na Petra Druláka". *!Argument* 3. 8. 2022, <https://casopisargument.cz/?p=44448>.
- . *Manifest socialistického hnutí*. Praha: Neklid, 2023.
- Houda, Přemysl. „Měli bychom si přiznat, že demokracii je třeba od základů přestavět". *Lidové noviny* 13. 6. 2021, http://www.lidovky.cz/ceska-pozice/meli-bychom-si-priznat-ze-demokracii-je-treba-od-zakladu-prestavet.A210608_185652_pozice-tema_lube.

- Hroník, Jiří. „Firmy řízené zaměstnanci jako v ČSSR v době Pražského jara. Peníze všem. V EU vládne kapitál. Filozof Hauser o světě po koronakrizi“. *Parlamentní listy* 21. 5. 2020, <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Firmy-rizene-zamestnanci-jako-v-CSSR-v-dobe-Prazskeho-jara-Penize-vsem-V-EU-vladne-kapital-Filozof-Hauser-o-svete-po-koronakrizi-624481>.
- Jennings, Jeremy R. *Georges Sorel. The Character and Development of His Thought*. London: Palgrave Macmillan, 1985.
- Kaiser, Daniel. „Svět, který zažije dnešní mládež, nebude příliš zajímavý“. *Echo 24* 3. 7. 2020, <http://www.echo24.cz/a/Srafs/svet-ktery-zazije-dnesni-mladez-nebude-prilis-zajimavy>.
- Karlberg, Eva. „Is it the swan song of patriarchy, or the beginning of a new ice age? Interview with Agnieszka Graff and Elżbieta Korolczuk“. *Baltic worlds* 7. 3. 2018, <https://balticworlds.com/is-it-the-swan-song-of-patriarchy-or-the-beginning-of-a-new-ice-age/>.
- Keller, Jan. „Cirkus s migranty je pokrytectví. Lomíme rukama nad těmi, kteří opustili své staré a nemocné. Tu vynucenou solidaritu zaplatí chudí v Evropě“. *Parlamentní listy* 21. 10. 2015, <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Profesor-Jan-Keller-Cirkus-s-migranty-je-pokrytectvi-Lomime-rukama-nad-temi-kteri-opustili-sve-stare-a-nemocne-Tu-vynucenou-solidaritu-zaplati-chudi-v-Evrope-404461>.
- . „Co u Michéy nenajdeme“. *Salon Práva* 14. 4. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-co-u-michey-nenajdeme-jan-keller-k-polemice-nad-knihou-tajnosti-levice-40320002>.
- Kobová, Lubica. „Obmedzenia diskusie o ľavici a nejasná cesta von“. *Listy* č. 4 (2020), <http://archiv.listy.cz/archiv.php?cislo=204&clanek=042014>.
- Kolektif. „Drulák / Švihlíková / Semín – Trialog o svrchovanosti / Debatní klub“. *Youtube* 6. 3. 2023, https://www.youtube.com/watch?v=rzLxa-nfXtQ&ab_channel=KOLEKTIF.
- . „Lidská práva zprava i zleva“. *Youtube* 27. 3. 2023, https://www.youtube.com/watch?v=VEYVLPnut0c&ab_channel=KOLEKTIF.
- . „Luboš Blaha – Co se v důsledku Ukrajiny děje na Slovensku? / Letní škola spolku Svatopluk“. *Youtube* 14. 8. 2023, <http://www.youtube.com/watch?v=DrKQycbibUA>.
- Kosík, Karel. *Krise moderní doby*. Praha: Filosofia, 2024.
- Kováts, Eszter. „An Illiberal Left? Assessing Current Anti-Pluralist Political Practices in the West“. In *The Oxford Handbook of Illiberalism*. Ed. Marlene Laruelle. Oxford: Oxford University Press, 2024, on-line first, <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197639108.013.48>.
- Křížkovský, Matyáš. „Levicová cesta z klimatické pasti aneb Politická ‚rovnost s kořený‘, nikoli kulturní nacionalismus“. *Listy* 2021, <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=212&clanek=022114>.

- Kužel, Petr. „Jsou ženy za stejnou práci skutečně odměňovány méně než muži?“. *Lidovky.cz* 18. 8. 2022, https://www.lidovky.cz/orientace/platova-diskriminace-gender-pay-gap-platy-mzda-rovnost-pohlavi-gender.A220815_155742_ln_orientacer_ape.
- . „Proti liberalismu i konzervativismu za obnovu levice“. In *Budoucnost levice bez liberalismu*, s. 91–95.
- Latour, Bruno. *Zpátky na zem. Jak se vyznat v politice Nového klimatického režimu*. Praha: Neklid, 2020.
- Mahrane, Saïd. „Alain de Benoist, du brun au rouge“. *Le Point* 15. 12. 2015, http://www.lepoint.fr/debats/alain-de-benoist-du-brun-au-rouge-15-12-2015-1990102_2.php.
- Metelec, Matěj. „Tajnosti levice: Drobné intriky, prázdné řečnění a akce naoko“. *A2larm* 1. 6. 2020, <https://a2larm.cz/2020/06/tajnosti-levice-drobne-intriky-prazdne-recneni-a-akce-naoko>.
- . „Budoucnost bez emancipace?“. *A2* 14–15/2021, <https://www.advojka.cz/archiv/2021/14-15/budoucnost-bez-emancipace>.
- Michéa, Jean-Claude. *L'Empire du moindre mal*. Paris: Climats, 2007.
- . *Le Complexe d'Orphée*. Paris: Champs essais, 2014.
- . *Notre ennemi, le capital*. Paris: Climats, 2017.
- . *Le Loup dans la bergerie*. Paris: Climats, 2018.
- . *Tajnosti levice: Od ideálu osvícenství k triumfu neomezeného kapitalismu*. Přel. P. Drulák. Praha: Masarykova demokratická akademie, 2019.
- Mír a spravedlnost, <https://miraspravedlnost.cz/vyzva>.
- Orbán, Viktor. „Prime Minister Viktor Orbán's Speech at the 25th Bálványos Summer Free University and Student Camp“. *Kormány* 30. 7. 2014, <http://2015-2019.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-25th-balvanyos-summer-free-university-and-student-camp>.
- Pavelka, Ondřej. „Kvalitní levicová diskuze“. *Youtube* 2. 12. 2022, https://www.youtube.com/watch?v=c-3Yv07I_1o&ab_channel=Ond%C5%99ejPavelka.
- Petřík, Lukáš. „Profesor Jan Keller s námi promluvil o rozvratu, chaosu a peklu ze života pro miliony lidí“. *Parlamentní listy* 23. 3. 2015, <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Profesor-Jan-Keller-s-nami-promluvil-o-rozvratu-chaosu-a-peklu-ze-zivota-pro-miliony-lidi-367466>.
- Roth, Jack J. *The Cult of Violence: Sorel and the Sorelians*. Berkeley – Los Angeles: University of California Press, 1980.
- Sedgwick, Mark J. *Traditionalism: The Radical Project for Restoring Sacred Order*. Oxford: Oxford University Press, 2023.
- Sheehan, Thomas. „Myth and Violence: The fascism of Julius Evola and Alain de Benoist“. *Social Research* 48, č. 1 (1981), s. 45–73.

- Simitopol, Anca. „Jean-Claude Michéa’s Populism or ,with the Left against the Left““. *South-East European Journal of Political Science* 2, č. 1–2 (2014), s. 17–38.
- Slačálek, Ondřej. „Megalomanské proroctví Petra Druláka“. *Central European Journal of Politics* 8, č. 2, s. 28–41.
- Socialistický kruh, <https://sok.bz>.
- Sternhell, Zeev, Sznajder, Mario, Asheri, Maia. *The Birth of Fascist Ideology. From Cultural Rebellion to Political Revolution*. Princeton: Princeton University Press, 1994.
- Stropnický, Matěj. „Chtít to hlavní“. *Deník Referendum* 9. 6. 2020, <https://denikreferendum.cz/clanek/31308-chtit-to-hlavni>.
- . „Obnova plebejského spojení“. *Salon Práva* 15. 6. 2020, <https://www.novinky.cz/clanek/kultura-salon-esej-mateje-stropnickeho-obnova-plebejskeho-spojeni-40327216>.
- . „Zleva tanky?“. *Tvar* 13/2020. Dostupné z: https://masarykovaakademie.cz/stropnický-zleva-tanky/?_gl=1*1jc2cvt*_up*MQ.*_ga*OTU2NzQzNTQxLjE2ODk3NTg2OTc.*_ga_YTVRB12EWE*MTY4OTc1ODY5NS4xLjAuMTY4OTc1ODY5NS4wLjAuMA.
- . „Proti svobodě postavit spravedlnost“. In *Budoucnost levice bez liberalismu*. Ed. Petr Drulák, Jan Keller, Matěj Stropnický a Ilona Švihlíková. Praha: Masarykova demokratická akademie, 2021, s. 79–84.
- Svatopluk, <https://www.svatoplukzs.cz/>.
- Šaffek, Martin, Májíček, Jan. „Proti globálnímu kapitalismu s Blahou?“ *Kontradikce/Contradictions* 3, č. 1 (2019), s. 299–306.
- Taguieff, Pierre-André. „La stratégie culturelle de la ,Nouvelle Droite‘ en France (1968–1983)“. In *Vous avez dit fascismes?* Ed. Pierre-André Taguieff, Jacques Tarnero, Robert Badinter. Paris: Montalba, 1983, s. 13–40.
- Thompson, E. P. *The Poverty of Theory or an Orrery of Errors*. London: Merlin Press, 1978.
- Zakaria, Fareed. „The Rise of Illiberal Democracy“. *Foreign Affairs* 76, č. 6 (1997), s. 22–43.
- . *Budoucnost svobody*. Přel. J. Veis. Praha: Academia, 2004.